... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai, bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta... Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Voruta

Nr. 20 (662) 2008 m. spalio 25 d. Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

4-5
Monika RYBELIENĖ

Ateinančioms kartoms – analogų pasaulyje neturintis muziejus

9
Aušra KALINAUSKIENĖ

Kam patogu pamiršti istorijos pamokas

11
Erika MINKEVIČIENĖ

Plunksnos broliams vienos paros išbandymas

Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžiui – 20 metų

V. Gulevičiaus archyv. nuotr.

Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas Vilniaus sporto rūmuose

Spalio 22 d. sukako 20 metų, kai Vilniuje įvyko Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas.

Į suvažiavimą susirinko daugiau kaip tūkstantis (1021) delegatų, kurie dirbo 2 dienas: priėmė Sąjūdžio programą, įstatus, rezoliucijas.

Pasak Virgilijaus Čepaičio, Lietuvos laisvės lyderis Antanas Terleckas taip pareiškė iš Sąjūdžio tribūnos: „Suverenitetas reiškia vienos valstybės nepriklausymą nuo kitų valstybių tvarkant savo vidaus reikalus ir užsienio santykius. Suverenitetas, arba tautai priklausančių aukščiausiųjų teisių visuma, gali būti realizuotas tik pašalinus iš savo teritorijos svetimą kariuomenę. Teko girdėti sąvoką „tarybinis suverenitetas“. Ačiū! Stalinas apdovanojo mus tarybine valdžia, tarybine teise, išugdė tarybinę buržuaziją. [...] Ar sąvoka „tarybinis suverenitetas“ nėra okupacijos sinonimas? [...] Lietuvos Laisvės Lyga reikalauja iš Tarybų Sąjungos vyriausybės: 1. Paskelbti Molotovo-Ribentropo paktą neturintį galios. 2. Išvesti iš Lietuvos okupacinę kariuomenę; palikti lietuvių tautai pačiai spręsti savo likimą“.

Suvažiavime buvo išrinkta ir patvirtinta Sąjūdžio vadovybė, Sąjūdžio Taryba ir Sąjūdžio Seimas. Per suvažiavimą buvo viešai paskelbta apie Lietuvos Nepriklausomybės atstatymą ir apie Vilniaus Arkikatedros grąžinimą tikintiesiems.

„Vorutos“ inform.

Iš karaimų istorijos

Lietuvos karaimų Mekoje – ilgai lauktos sugrįžtuvės

Trakų senamiestyje po daugelio metų vėl atgijo senoji karaimų mokykla

Sigita NEMEIKAITĖ, Trakai

Po beveik 70 metų atgijusi karaimų mokykla buvo palaiminta hazzano J. Firkavičiaus malda

Sugrįžo po 70 metų

Visada gera grįžti į namus. Tačiau šis sugrįžimas ypatingas – tam prireikė beveik 70 metų. Tokį jaudinantį jausmą patyrė mažos Lietuvos karaimų bendruomenės atstovai, po ilgų dešimtmečių vėl grįžę į bendruomenės namus. Šis erdvus pastatas Trakuose po dvejų rekonstrukcijos darbų metų atvėrė duris kultūrinei ir visuomeninei karaimų veiklai.

Nukelta į 3 p.

Gražutės Šlapelytės jubiliejus

Antanas DUNDZILA, JAV

Gražutė Šlapelytė-Sirutienė studijų metu Vilniuje

Šių metų lapkričio 29 d. Vilniuje 1909 m. gimusi Gražutė Šlapelytė-Sirutienė minės savo 99 metų amžiaus sukaktį. Toks metų skaičius mūsų visuomenėje dažnai nepasitaiko, ypač, kai jį mini Lietuvoje bei išeivijoje gražiai pasireiškusi, žymios vilniečių šeimos palikuonė.

Trumpai apibūdinant, Gr. Šlapelytė-Sirutienė yra visuomeninkė ir lietuvių visuomeninės-kultūrinės veiklos rėmėja Lietuvoje ir Amerikoje. Nepriklausomybę atgavus, jos didžiausiu nuopelnu yra Vilniuje 1996 m. atidarytas jos tėvų Marijos ir Jurgio Šlapelių vardo namas-muziejus (Pilies g. 40, Vilnius). Ji yra šio muziejaus steigėja ir fundatorė. Atgavusi senamiestyje nacionalizuotą savo tėvų namą, jį padovanojo Vilniaus miestui ir jame įkūrė savivaldybės žinioje dabar veikiantį muziejų. Po motinos mirties Vilniaus universiteto bibliotekai perleido tėvų sukauptą archyvą ir biblioteką, o Lietuvių kalbos institutui – tėvo per dešimtmečius rinktą žodyninę medžiagą.

Sukaktuvininkė lenkų okupacijos

Nukelta į 7 p.

Mažoji Lietuva

Žodis nedingsta be pėdsakų

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Edita Barauskienė

2007 m. „Versus aureus“ leidykla išleido Editos Barauskienės istorinį romaną „Žodį, nekrisk ant akmens“* apie pirmosios lietuviškos knygos sudarytoją ir autorių Martyną Mažvydą, o 2008 m. rugpjūčio 22 d. ant Rambyno kalno (Pagėgių sav.) šiai priekuliškei, kuri, kaip ir Mažvydas, yra gimusi prie to pačio pasienio, tik kitoje jo pusėje – Virkytuose, netoli Šusties ir Ašvos, iškilmingai buvo įteikta Martyno Jankaus premija už Mažosios Lietuvos kultūros paveldo puoselėjimą, kurią įsteigė Mažosios Lietuvos patriarcho vaikaitė Ieva Jankutė. Pamario rašytoja jau yra išleidusi knygą apie Ievą Simonaitytę „Vyžeikių karalienė“ (1998 m.), už kurią 1999 m. gavo I. Simonaitytės premiją, įsteigtą Klaipėdos apskrities administracijos. 2004 m. penkios šios knygos novelės išėjo vokiečių kalba „Sand vom Memelland“. Priekulės I. Simonaitytės vidurinėje mokykloje 2004 m. įkūrusi kraštotyros muziejų autorė 2006 m. išleido pasakojimų knygą apie Priekulės istoriją „Priekulė. Mažas miestelis prie didelio kelio“. Už ją buvo paskirta Klaipėdos r. Agluonėnų seniūnijos I. Simonaitytės premija. 2007 m. išėjo antroji knygos dalis „Prisiminimai ir kūryba. Priekulė“.

Kadangi duomenų apie Mažvydą iki jo įstojimo į Karaliaučiaus universitetą iki šiol nesurasta, rašytoja pasirinko romano žanrą, kuris leidžia pasinaudoti vaizdžiu žodžiu, protinga fantazija, intuicija, tautosaka, dialoguose - pietų žemaičių tarme. Edita Baranauskienė įtaigiai aprašo XVI amžiaus pirmosios pusės ponų ir vargšų buitį, žavi sodri kalba, padavimai, liaudiški posakiai bei patarlės. Drąsos rašyti apie pirmosios lietuviškos knygos autorių E. Barauskienei suteikė meilė gimtajam kraštui bei garsiems Lietuvos žmonėms. Taip pat pateikiama istorinių žinių apie Vilnių, kitus Lietuvos miestelius, Abraomą Kulvietį, Martyną Liuterį, marą, istorinių faktų. Visa tai apipinama gražiais lietuviškos gamtos meniniais vaizdais.

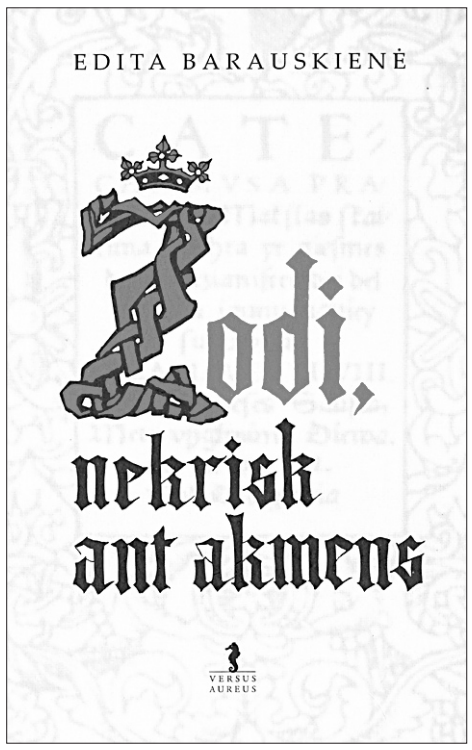
Martynas Mažvydas pirmasis paprastais žodžiais kreipėsi į savo tautiečius bei į Didžiąją Lietuvos Kunigaikštystę. Jo pirmoji lietuviška knygelė gimė 1547 m. sausio 8 d. Prūsijos kunigaikštystėje. Čia jai pačiu laiku pagelbėjo Martyno Liuterio priesakas Prūsijos kunigaikščiui Albrechtui, kad visi žmonės jo valdomose žemėse būtų mokomi gimtąja kalba. Taigi ir Katekizmas lietuviams, kaip ir prūsams, turi būti parašytas jų gimtąja kalba.

Pirmosios lietuviškos knygos išliko du egzemplioriai. Vienas saugomas Vilniaus universitete, kitas - Torunės universitete Lenkijoje. Katekizmo tiražas buvo 200-300 egzempliorių. Nemaža tiražo dalis liko nerealizuota: pirmoji lietuviška knyga pateko į aukcionus XVII a. pab. ir XVIII a. Taip atsitiko dėl objektyvių priežasčių. Viena, nebuvo daug parapijų ir didelio pareikalavimo, antra, netrukus išėjo geriau bažnyčios poreikius atitinkantis pusbrolio B. Vilento į lietuvių kalbą išverstas M. Liuterio mažasis katekizmas – „Enchiridionas“.

Lietuviškam pradžiamoksliui reikalinga medžiaga buvo kaupiama iš daugelio šaltinių - Abraomo iš Kulvos, Stanislovo iš Eišiškių, Mažvydo, anot akademiko prof. Zigmo Zinkevičiaus, kilusio iš pietų Žemaitijos, ir kitų. Iš tikrųjų ši knygelė yra gana universali.

Kol kas nėra žinoma tiksli Mažvydo gimtinė, tik numanoma. Nežinomi ir jo veido bruožai, niekas nenutapė jo portreto. Tačiau galima keliauti tais keliais bei takais, kurie neturtingų tėvų vaiką išvedė į mokslus, o vėliau ir į platųjį pasaulį. Nepaisant to, Mažvydas mums paliko labai daug – sukūrė, parašė, parengė pirmąsias šešias lietuviškas knygas ir knygeles, išleistas Karaliaučiuje. Tris iš jų paskelbė pats. Kunigaikščiui Albrechtui rašyti laiškai, sukurtos bei išverstos „Giesmės krikščioniškos“, „Forma Chrikstima“ ir „Katekizmo prasti žodžiai“ – tai jo žinutės pasiųstos mums prieš keturis šimtus šešiasdešimt metų.

Romane aprašomas pirmosios lietuviško knygelės autoriaus gyvenimas nuo pat dailidės sūnaus gimimo iki paskutinio atodūsio, kai sutuokęs jaunuosius, iškėlęs rankas palaiminti, susmuko vietoje. Akcentuojama tai, kad Mažvydas jau nuo mažumės visada svajojo tapti kunigu. Įdomiai pažymima, jau vaikystėje atsiradusi, jo meilė knygai, kai pats to net nepajutęs pasisavina knygutę iš baronaitės, o praėjus daugybei metų kaip skolą padovanoja jai savo lietuvišką Katekizmą. Daug dėmesio skiriama vaiko, o vėliau gabaus jaunuolio, mokymuisi: pradžios mokslai pas baronaitę Švėkšnos dvare, grafo padėjimas Šilalėje, Raseiniuose. Iš ten grįžęs ima dirbti raštininku dvaro raštinėje. Šokiuose susipažįsta su savo pirmąja platoniška meile Zosike, nors ta jų meilė neturėjo ateities. Vėliau Žemaičių seniūno kvietimu nuvyksta į Vilnių mokytis Abraomo Kulviečio naujai įsteigtoje mokykloje ir paragauja kalėjimo duonos už tai, kad prieštarauja šv. Romos katalikų bažnyčiai bei neįsižada savo mokytojo Abraomo iš Kulvos. Praėjus metams po Abraomo Kulviečio mirties, Prūsijos kunigaikščio Albrechto kvietimu, Mažvydas atvyksta studijuoti į Karaliaučių naujame universitete, kad baigęs studijas galėtų kunigauti lietuviškai kalbančioje parapijoje Prūsų Lietuvoje. Taip kunigaikštis rado, kas galėtų išversti į lietuvių kalbą Katekizmą. Po kiek laiko nenorėdamas toliau būti išlaikytiniu Mažvydas pats pasirūpina savo kunigo vieta Ragainėje ir susituokia su vyriausiąja mirusio kunigo dukterimi Benigna. Nors ir būdamas silpnos sveikatos sugeba į gyvenimą išleisti pulką žmonos brolių ir seserų, kruopščiai atlikinėja kunigo pareigas, tvarko ūkį bei šį tą susitaupo ir juodai dienai.

Knygos viršelis

Prūsijos lietuviai, Mažvydo dėka, pajuto lietuvių kalbos grožį pamaldose ir kad ji nė kiek nenusileidžia lotynų kalbai, pamažu susipažino su reformuotu tikėjimu. Jie ėmė suvokti, jog tai, ką Mažvydas parašė Katekizme, yra gera bei naudinga žinoti. Dainingiems lietuviams ypač patiko jo išverstos ir sueiliuotos giesmės. Nuo tada jie galėjo ne tik klausytis kunigo lotyniško giedojimo, bet ir patys garsiai Dievą garbinti.

Autorei gaila, kad, kaip ir Mažvydo laikais, taip ir dabar Lietuvoje tebėra daug pagonių, kurie tiki visokiomis burtininkėmis ir burtais. O šios veržiasi į televiziją gydyti už pinigus kitų, nors pačios sunkiai negaluoja. Liūdna, kad žmonės nenori paisyti įstatymų ir nežino, kad vieną dieną teks už viską atsakyti.

Tačiau žodis nepradingsta be pėdsako. Juk tebeturime Mažvydo pirmąją lietuvišką knygą – Katekizmą, o toje vietoje, kurioje jis sakė pamokslus, ir šiandien stovi bažnyčia, kurioje lietuviškai bei rusiškai skelbiamas Dievo žodis. Išverstos giesmės tebeskamba Žemaičių Naumiesčio, Švėkšnos, Kretingos, Vilniaus ir kitose evangelikų liuteronų bažnyčiose. Juk jau ir mokinukai atmintinai žino Mažvydo lietuviškai parašytus žodžius: „Broliai ir seserys, imkit mane ir skaitykit / Ir tatai skaitydami permanykit...“

* Žodi, nekrisk ant akmens: [istorinis romanas] / Edita Barauskienė. –Vilnius: Versus aureus, [2007]. – 453, [3] p. Tiražas [1000] egz.

Tauragė – 500 ekslibrisuose

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Tauragės rajono savivaldybė 2007 metais išleido tarptautinės ekslibrisų parodos katalogą* „Tauragė – 500“. Istorinėje Karšuvos žemėje prieš penkis šimtmečius ūkininkams, amatininkams ir prekeiviams patogioje vietoje ant upės Jūros kranto ėmė augti Tauragė. Manoma, kad šio krašto didelėse giriose ganėsi gražuoliai taurai, pasipuošę įspūdingais ragais. Neatsitiktinai ir Tauragės pavadinimas gimė iš iš šių dviejų žodžių - tauras ir ragas.

Tauragė 2007 m. atšventė savo garbingą 500 metų jubiliejų. Šalia kitų renginių buvo paskelbtas tarptautinis ekslibrisų konkursas „Tauragė – 500“. Jo tikslas – mažoje grafikoje įprasminti dabartinę Tauragę, jos prakilnius bei darbščius žmones, kultūros, mokslo, religijos ir kitas instancijas.

Tradicinė ekslibriso paskirtis – knygos nuosavybės įrodymas. Šis meniškas lapelis klijuojamas į knygos viršelio vidų, kad skaitytojas žinotų jos savininką. Dabar ekslibrisas yra ir didelių tarptautinių parodų, konkursų bei kitokių renginių objektas. Jį kolekcionuoja daugelio šalių bibliotekos bei šimtai pasaulio kolekcininkų. Lietuvoje jau įvyko keliasdešimt tarptautinių ekslibriso parodų, skirtų istoriniams įvykiams, mokslo, meno, kultūros asmenybėms bei institucijoms įprasminti. Puiku, kad ir Tauragė neliko nuošalyje, nes toks renginys išlieka kultūros istorijoje. Tam tikslui buvo parengti konkurso nuostatai ir išsiuntinėti įvairių šalių dailininkams.

Labai malonu, kad konkursas sulaukė deramo atgarsio. Net 54 dailininkai iš 17-kos šalių atsiuntė 183 ekslibrisus, skirtus miesto pedagogams, medikams, sportininkams, kultūrinės veiklos atstovams, kraštotyrininkams ir kt. Yra ekslibrisų iš tolimiausių šalių: Argentinos, Japonijos, Graikijos, JAV ir kt. Be abejo, daugiausiai dalyvavo mūsų šalies dailininkai.

Daugiausiai ekslibrisų yra sukurta paštui (12), Romualdui Vaitkui (11), Romos katalikų bažnyčiai bei Tauragės miestui (po 10), Eugenijui Jovaišai (9), bibliotekai (8). Ypač patraukia dėmesį tie ekslibrisai, kurie sukurti tauria giliaspaudės technika. Turbūt labiausiai įsimintinas darbas yra Juri Jakovenkos (Baltarusija). Jo meistriškai padarytame oforte, skirtam muzikos mokyklai, vykusiai panaudotas herbo motyvas – tauro ragas, kurį pritaiko muzikiniam instrumentui ir sujungia su romantiškai sumodeliuota figūra.

Nukelta į 13 p.

Iš karaimų istorijos

Lietuvos karaimų Mekoje – ilgai lauktos sugrįžtuvės

Trakų senamiestyje po daugelio metų vėl atgijo senoji karaimų mokykla

Sigita NEMEIKAITĖ, Trakai

Lietuvos premjeras G. Kirkilas (viduryje) restauruotą istorinį pastatą apžiūrėjo kartu su Lietuvos karaimų religinės bendruomenės tarybos pirmininko pavaduotoju J. Firkavičiumi (kairėje) ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamento direktoriumi A. Petrausku

Atkelta iš 1 p.

Karaimų bendruomenės mokykla (medresė) buvo nacionalizuota sovietinės okupacijos metais 1940-aisiais. Vėliau čia buvo įkeltos įvairios organizacijos, po kurio laiko įkurdinti 6 butai ir tik 1994 metais pastatas grąžintas teisėtiems šeimininkams. Tačiau tikrąja šeimininke karaimų bendruomenė tapo iškeldinus gyventojus ir pastatą ėmus rekonstruoti.

Prireikė dvejų metų

Baltą namą su tradiciniais trimis langais į gatvę Trakų senamiestyje, Karaimų gatvėje, buvo ketinta rekonstruoti dar 1997 metais, minint 600-ąsias karaimų ir totorių atkėlimo į Lietuvą metines. Tačiau šie darbai užtruko dėl finansavimo stygiaus.

Prieš dvejus metus restauratoriai ir statybininkai karaimų mokyklos pastatą ėmė kelti naujam gyvenimui. Ir štai atgimęs bei atgijęs istorinis pastatas vėl kviečia bendruomenę.

Vyriausybės pavedimu karaimų mokyklos pastato rekonstrukcija buvo patikėta Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Kultūros paveldo objektas kėlėsi palengva, nes jam atgaivinti reikėjo ypatingo dėmesio. Rekonstrukcijai prireikė apie 1 mln. 700 tūkst. litų.

Malda prikėlė dvasią

Į karaimų mokyklos atidarymą susirinko ne tik Lietuvos karaimų bendruomenės, vietos valdžios, projektuotojų, restauratorių, statybininkų atstovai. Į iškilmes atvyko šalies premjeras Gediminas Kirkilas, kultūros ministras Jonas Jučas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinis direktorius Antanas Petrauskas.

Šviesioje mokyklos salėje svečiams koncertavo karaimų jaunimo ansamblis „Sanduhač“, skambėjo mažųjų karaimų skaitomos eilės gimtąja kalba.

Atgijęs, po daugelio metų pradėjęs iš naujo gyventi pastatas – ne eilinis įvykis. Tai dar vienas reikšmingas karaimų tautinės savasties ugdymo ženklas.

Regėjos, kad senoji šio pastato dvasia, menanti ne vienos karaimų kartos gyvenimą, atsikėlė iš užmaršties, kai jame vėl nuskambėjo Lietuvos karaimų religinės bendruomenės tarybos pirmininko ir šventiko – hazzano Josifo Firkavičiaus malda.

Tautiškumas niekada nenuslopo

Sukalbėjęs maldą hazzanas J. Firkavičius negalėjo nuslėpti savo susijaudinimo: „Daugelį metų laukėme šios ypatingos dienos. Šioje mokykloje aš išmokau kalbėti, skaityti ir rašyti karaimiškai. Mokykloje skambėjo tik karaimų kalba, joje dirbo du mokytojai – vienas jaunas, kitas pagyvenęs.“

Sovietmečiu išguita mokykla paliko didelę spragą karaimų bendruomenės gyvenime. Savo kalbos, rašto, literatūros palikimo, tradicijų buvo mokomasi tik šeimose. Išaugo karta, kuri gimtosios kalbos išmanymu jau negali pasigirti. Tačiau labai stipri tautinė savimonė, papročiai ir tradicijos, aktyvus bendruomeninės gyvenimas neslopo, nes jas palaikė vyresnioji karta, perdavusi savo patirtį. Kitas gilus šaltinis, iš kurio gyvybės sėmėsi maža tauta – jos religinės tradicijos. Karaimų šventovė kenesa Trakuose, veikusi ir gūdžiausiais sovietijos metais, buvo neįveikiama dvasinė tvirtovė.

Židinio ugnis vėl šildys

„Šiame pastate įsikurs Lietuvos karaimų religinės bendruomenės dvasinė valdyba, Lietuvos karaimų kultūros taryba, jaunimo ansamblis „Sanduhač“ („Lakštingala“). Bendruomenė nuo šiol turi sueigų vietą – didelę salę renginiams, ekspozicijų salę, archyvą. Čia kitų metų vasarą vyks tarptautinės karaimų kalbos mokyklos studijos, kurias rengia ir finansuoja Švedijos Upsalos universitetas. Profesorės Evos Agnes Csato vadovaujamos mokyklos užsiėmimai pernai vasarą vyko jau šeštąjį kartą. Mokykla surenka ir jaunus, ir garbaus amžiaus karaimus iš įvairių šalių: Lenkijos, Ukrainos, Prancūzijos, Baltarusijos“, - atidarymo iškilmėse kalbėjo Lietuvos karaimų religinės bendruomenės tarybos pirmininko pavaduotojas Juzefas Firkavičius. Bendruomenės vardu jis padėkojo visiems, prisidėjusiems prie svarbaus karaimų tautos židinio atkūrimo.

Džiugi žinia visiems

„Nuo pat pirmųjų mokyklos-klebonijos atkūrimo darbų jautėme nuoširdžią Lietuvos karaimų religinės bendruomenės tarybos pirmininko pavaduotojo J. Firkavičiaus paramą ir pagalbą. Šis žmogus tapo departamento neetatiniu darbuotoju. Jo kasdieninio rūpesčio dėka, dėl šio objekto atkūrimo neturėjome nė mažiausių problemų. J. Firkavičiui skiriame aukščiausią apdovanojimą – Garbės aukso ženklą „Už nuopelnus“, - susirinkusiems džiugią žinią paskelbė Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinis direktorius A. Petrauskas.

„Šis pastatas mena turtingą karaimų tautos ir Lietuvos istoriją. Paveldo objektas prisikėlė iš naujo gyventi restauruotas pagal aukščiausius reikalavimus. Gyvybinga karaimų visuomenė vėl turi namus. Be šios tautos istorijos Lietuvos kultūros paveikslas būtų nepilnas ir neišbaigtas“, - tvirtino kitas iškilmių svečias, kultūros ministras J. Jučas.

Nepagailėjo savo lėšų

„Tikimės, kad šio paveldo pastato nesugadinome. Jis vėl papuošė Trakų senamiestį“, - jauniausiems karaimų bendruomenės atstovams įteikdamas simbolinį įkurtuvių raktą sakė bendrovės „Altitudė“ vadovas Kęstutis Biekša.

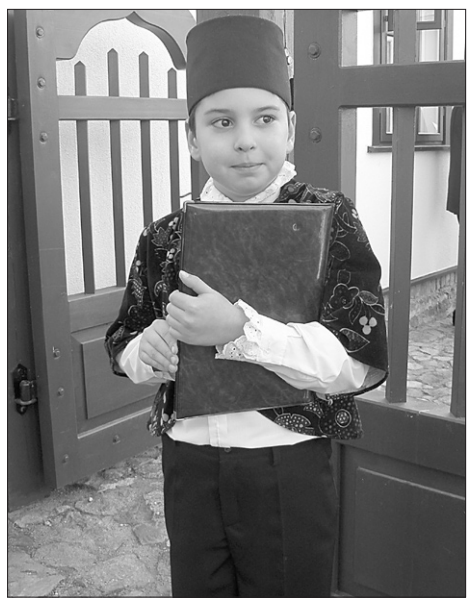
Restauravimo darbai prasidėjo kiek daugiau nei prieš dvejus metus – 2006 metų liepos 1-ąją. Prieš tai tyrimo darbus bei projektą parengė bendrovė „Archivoltas“. Kelis metus savo gyvenimą susiejęs su mokyklos pastato atkūrimu J. Firkavičius pastebėjo, kad „Altitudė“ 2007-ųjų pabaigoje išsekus finansavimui darbų nenutraukė ir pastatą apšiltino savomis lėšomis. Reikalingos lėšos buvo vėliau gražintos, tačiau įmonės pastangos buvo puikus geranoriškumo ženklas. Ta pati įmonė prieš kelis metus Trakuose yra rekonstravusi dar vieną paveldo objektą – Karaimų kultūros centrą.

Premjeras negailėjo komplimentų

Lietuvos premjeras G. Kirkilas labai šiltai domėjosi restauruotu senuoju pastatu bendraudamas su jo šeimininkais. Akivaizdu, jis tiesiog nepraleido puikios progos prisiminti restauratoriaus patirtį. Premjeras apžiūrėjo šviesias, išlaikiusias senosios architektūros stilių patalpas, profesionaliai domėjosi, kaip vyko darbai. Mokyklos atidarymo metu jis matė ne vieną gerai pažįstamą veidą ir iš ankstesnės restauratoriaus veiklos. Premjero žodžiai ypatingai palietė ne vieno iškilmių dalyvio širdį.

Daug jėgų ir pasišventimo skyręs atkuriamai karaimų mokyklai Lietuvos karaimų religinės bendruomenės tarybos pirmininko pavaduotojas J. Firkavičius buvo apdovanotas Garbės aukso ženklu „Už nuopelnus“

Dešimtmetis Kamilis Kobeckis didelį būrį svečių sveikino dar prie karaimų mokyklos vartų

Svečiams koncertavo karaimų jaunimo ansamblis „Sanduhač“

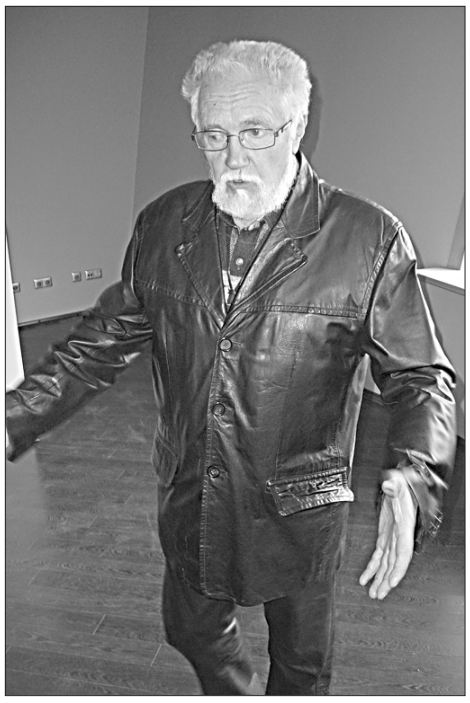
„Tokia nedidelė karaimų bendruomenė, bet kokia ji išsilavinusi, kultūringa ir atsidavusi Lietuvai. Visada užsienio svečiams, atvykę į Trakus, pasakojame karaimų istoriją. Net juokaujame, kad tarp Lietuvos ambasadorių daugiausia turime karaimų. Linkiu išsaugoti kalbą, kultūrą ir tradicijas“, - kalbėjo G. Kirkilas.

Atgijusi Karaimų gatvė

Lietuvos karaimų visuomenė išgyvena gražų tapatumo grąžinimo metą. Šios nedidelės tautos atstovų šalyje tėra apie 300, tačiau per ilgus amžius jie išlaikė savo kalbą, kultūrą ir tradicijas, savitą bendruomenės gyvenimo būdą. Daugiau nei prieš 600 metų karaimus iš karo žygių Kryme atkėlęs Vytautas Didysis Lietuvai dovanojo puikius amatininkus, daržininkus, karius, vertėjus, diplomatus. Didžiojo kunigaikščio laikais įsikūrę Trakuose karaimai juos tebelaiko savo sostine. Trakuose, Karaimų gatvėje, susitelkęs karaimų kultūros paveldas – ne muziejinis eksponatas, o kupinas naujų spalvų gyvenimas.

„Atstatytas visas karaimų bendruomenės istorinis kompleksas: kultūros centras, mokykla, karaimų ekspozicijos skyrius, kenesa. Tai palikimas jaunajai kartai. Savo eilės atsinaujinti laukia kenesa“, - į ateitį jau žvelgė Lietuvos karaimų religinės bendruomenės tarybos pirmininko pavaduotojas J. Firkavičius.

Ateinančioms kartoms – analogų pasaulyje neturintis muziejus

Dr. Gunaras Kakaras džiaugiasi sėkminga Etnokosmomologijos muziejaus rekonstrukcija ir jau kuria naujus, su antruoju rekonstrukcijos etapu susijusius, planus

Kulionių kaime (Molėtų r.) įsikūrusiame Etnokosmologijos muziejuje spalio pradžioje jau buvo baigti rekonstrukcijos darbai, o pirmieji lankytojai pakviesti į modernų analogų ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje neturintį Etnokosmologijos muziejų, kuriame buvo galima prisiliesti prie ryšių su Kosminio pasaulio platybėmis.

Spalio 2 d. vykusiame iškilmingame atidarymo renginyje dalyvavo ne tik begalės smalsuolių, bet ir daug valdžios vyrų: prezidentas Algirdas Brazauskas, kultūros ministras Jonas Jučas, ūkio ministras Vytas Navickas, rekonstrukcijos projekto autoriai, architektai Ričardas Krištapavičius ir Andrius Gudaitis, Utenos apskrities sekretorė Zita Ringelevičienė... Prezidentas Algirdas Brazauskas, sveikindamas visus, kurie prisidėjo prie šio analogų Lietuvoje ir pasaulyje neturinčio statinio rekonstrukcijos įgyvendinimo džiaugėsi, kad Lietuva sužibo tarp žymiai turtingesnių, kosmoso tyrimams galinčių išleisti milijardus, valstybių ir tapo sektinu pavyzdžiu kitoms, mažesnėms. Ūkio ministras V. Navickas teigė, kad šis, beveik 30 milijonų litų kainavęs projektas, Lietuvai buvo išbandymas, kuris sėkmingai įveiktas. Valstybė sugebėjo įrodyti mokanti per metus panaudoti skirtas Europos Sąjungos lėšas. Projektą įgyvendinusios UAB „Mitnija“ generalinis direktorius Antanas Gureckis sveikindamas susirinkusiuosius kartu patikslino ūkio ministrą, kad projektas įgyvendintas per metus ir vieną mėnesį bei, kad jiems taip pat būtų malonu dalyvauti ir antrame projekto įgyvendinimo etape...

Po iškilmingos rakto perdavimo ir juostos perkirpimo ceremonijos muziejų pašventino Kaišiadorių vyskupas Juozas Matulaitis. Nekantraujančius lankytojus pasitiko pagal baltiškos kultūros tradicijas priartėjimo prie Visatos apeigas atlikęs folkloro ansamblis „Kūlgrinda“.

Etnokosmologijos muziejaus idėja

Kaip dar gerokai prieš atidarymo iškilmes kalbintas pasakojo muziejaus įkūrėjas **dr. Gunaras Kakaras,** muziejaus rekonstrukcijos projektas buvo sudėtingas ir unikalus. Nuo pirmųjų Etnokosmologijos muziejaus užuomazgų praėjo beveik 30 metų, kuomet po ilgų ieškojimų G. Kakaras su kolegomis užkopęs į Kaldinių kalvą po ilgų diskusijų ir balsavimų nedidele balsų persvara išrinko būsimos observatorijos vietą. Čia pat gimė ir Etnokosmologijos muziejaus idėja, kurios pagrindiniai autoriai buvo tuometiniai Astronomijos observatorijos personalo vadovas dr. G. Kakaras ir puslaidininkių fizikos instituto vyr. mokslinis bendradarbis dr. Libertas Klimka – etninės kultūros entuziastas. Apie 1980 metus, vos pabaigus observatorijos gyvenvietės statybas, buvo ryžtasi naujam projektui – analogų neturinčio pastato – Etnokosmologijos muziejaus – statybai.

- Daug reikėjo praeiti, su daug kuo kalbėti ir daug ką įtikinėti, kad būtų pasiektas tikslas. Keisčiausia buvo tai, kad Plano komitete šio sumanymo įgyvendinimui jau buvo skirtos lėšos, o paraiškos – užsakymo iš Mokslų Akademijos dar nebuvo, - prisiminė dr. G. Kakaras ir tęsė pasakodamas, kad pirmojo statinio projekto autorius buvo architektas Vytautas Lisauskas, su kuriuo ilgai svarstyta, kaip turėtų atrodyti Etnokosmologijos muziejus. – Savaime atėjo mintis, kad tai turėtų būti kosminio, pasaulio medžio įvaizdis. Šio medžio šaknyse išsidėstė ekspozicija, o kalno viršūnėje medžio kamienas – bokštas, kuriuo kylama į dangų prie aukštai viršuje esančio teleskopo. Buvo labai sunkus metas, nes per observatorijos organizavimo, projektavimo, statybos bei vidinių erdvių sutvarkymo darbus klasikinių astronomų mokslininkų gretose jau buvau tapęs labai ryškia „balta varna“. Tačiau nepaisant to, muziejaus statyba buvo pradėta, išrinktas Etnokosmologijos pavadinimas, nors jis ir neatspindi visos muziejaus turinio paletės – visų žmogaus ir žmonijos ryšių su Kosminiu pasauliu. Lietuvai tapus nepriklausoma, kūrėsi savarankiškos ministerijos, Mokslų akademijos teikimu pasikeitė ir Etnokosmologijos muziejaus steigėjas – juo tapo naujoji Kultūros ir švietimo ministerija. Buvo ilgas nepriteklių metas, tačiau į Etnokosmologijos muziejų važiavo vis gausesnis lankytojų ratas. Didžiausio pripažinimo muziejus sulaukė 2002 metais, kuomet mus atrado Europos Phare programos ekspertai. Tuomet pasirašiau Phare 2000 paramos sutartį, kurios turinį sudarė Etnokosmologijos muziejaus rekonstrukcijos architektūrinės idėjos konkursas, būtinos skaitmeninės aparatūros pirkimas ir nedidelės dalies suprojektuoto įėjimo į muziejų statyba. 2003 metais Phare PPF paramos projektams pateikiau viso Etnokosmologijos muziejaus turistinio komplekso rekonstrukcijos projektą, kuris laimėjo.

Pirma pažintis su rekonstruotu muziejumi

Rekonstruoto muziejaus duris atvėrė jau daug lankytojų ir pamatė visiškai naują jo veidą, tik ar daugelis suvokė, kad visa, kas jame sukaupta, padaryta – vieno žmogaus titaniškų pastangų nuopelnas? Gunarui Kakarui užteko užsispyrimo ir tikėjimu savo veikla, kad kartu su keliais bendražygiais nuveiktų darbus, kurie ne tik Molėtų kraštą, bet ir Lietuvą garsintų visame pasaulyje. Tuo tarpu jis pats paklaustas apie įgyvendintus grandiozinius projektus gana kukliai atsako: „Viskas daug paprasčiau – jeigu matai savo darbų prasmę - stengiesi juos įgyvendinti ir įgyvendinti kuo geriau. O Etnokosmologijos muziejaus prasmę patvirtino 25 – 30 tūkstančių lankytojų per metus, esant pačioms blogiausioms lankytojų priėmimo sąlygoms muziejuje.“

Po atidarymo iškilmių pirmieji muziejaus lankytojai susipažino su pirmajame projekto etape numatytais ir įgyvendintais pastato vidaus ir išorės rekonstrukcijos darbais.

Beje, turbūt derėtų priminti, kad ankstesnis Etnokosmologijos muziejus buvo pastatytas 1990 m. Muziejaus statinį pagal architekto Vytauto Lisausko sumanymą sudarė du metalo konstrukcijų bokštai ir du rombo formos pastatai, sujungti požemine galerija, kylančia aukštyn ir atkartojančia kosminio medžio koncepciją,

Etnokosmologijos muziejus pakeitė savo veidą, bet pagrindiniai siekiai išliko tokie patys

o rekonstruotas turi ir kosminio laivo – atskridusio ar nuskrendančio - įvaizdį. Visas architektūrinis ansamblis, sudarytas iš stiklo ir aliuminio. Rekonstrukcijos projekto autoriai – architektai Ričardas Krištapavičius, Andrius Gudaitis.

Žinoma, smalsu sužinoti ir tai, ką dar pamatė pirmieji Etnokosmologijos muziejaus lankytojai ir kokie pasikeitimai jų laukė viduje.

Pažintis su naujomis muziejaus patalpomis prasidėjo vos įžengus į pirmąjį erdvėlaivį, kuris atliks priimamojo funkciją. Iš jo rekonstruotu koridoriumi patenkama į kitą – daugelį paslapčių atskleisiančią požeminę mitologinio kosminio medžio šaknis imituojančią ekspozicinę galeriją. Ją nuo išorinio pasaulio skiria sandarios, garso izoliaciją turinčios durys. Lankytojus stebino ir kosminis muziejaus interjeras – siauručiu mažyčiais žibintais, tarsi žvaigždžių taku apšviestu koridoriumi po truputį buvo kylama į viršų sustojant naujose elipsės formos ekspozicijų erdvėse. Pačios ekspozicijos atidarymo metu dar nebuvo. Centrinėse nišose kabėjo tik informacinės plokštės, lankytojus supažindinančios su būsimos ekspozicijos turiniu. Po to lankytojai rinkosi į erdvią salę su modernia mutlimedios sistema, kurioje bus rodomi įvairūs - pagal pasirinktą temą - filmai.

Ateities planai

- Salė atnaujinta, joje įrengtos šoninės pakilos, kurios leis vienu metu salėje talpinti daugiau lankytojų nei iki šiol. Taip pat šioje salėje bus organizuojami įvairūs seminarai, konferencijos, - patikslino G. Kakaras ir tęsė pasakodamas, kad ateityje palubėje esančią nišą turėtų papuošti vitražas ir nuo jo į abi puses ant sienos nusidriekianti freska. Pirmame ir antrame administracinio pastato aukštuose duris atvers moderni galerija atvira įvairiems menams. Kadangi galerija bus išsidėsčiusi per du aukštus, joje galės eksponuoti savo darbus įvairiausių menų autoriai - dailininkai, skulptoriai, tekstilininkai, fotografai, juvelyrai ir kt. Trečiame aukšte įrengtos erdvios, su nuostabiu vaizdu, administracinės patalpos. Aukščiausiai – virš 40 metrų nuo žemės - pakilusiame antrajame erdvėlaivyje lankytojus pasitiks daugiafunkcinė erdvė. Pagrindinė jos paskirtis bus apžvelgti Labanoro apylinkių peizažus, tačiau taip pat čia atsiveria galimybė įvairiems renginiams, susitikimams, muzikos, poezijos, filosofijos, dailės… vakarams, įvairių organizacijų rengiamiems susitikimams. Virš laivo iškilo ir naujas kupolas teleskopui. Iki šiol muziejaus lankytojai galėjo naudotis Šmidto-Kasegreno sistemos teleskopu. Tačiau dabar rekonstruotame Lietuvos etnokosmologijos muziejuje jau yra naujasis - Riči-Kretjeno sistemos - teleskopas su 80 cm skersmens pagrindiniu veidrodžiu.

- Tai vienas didžiausių Europoje visuomenei skirtų profesionalios paskirties teleskopų. Dabar muziejaus lankytojai giedriomis naktimis galės dviejų teleskopų pagalba pažvelgti į begalinius Visatos tolius ir nors truputį susigražinti dabartiniame pragmatiškame pasaulyje prarastą vizualinį ir emocinį ryšį su dangumi. O giedriomis dienomis lankytojai galės matyti net tris skirtingus mūsų artimiausios žvaigždės - Saulės vaizdus: Saulės dėmes, Saulės paviršiaus, fotosferos debesų struktūrą ir Saulės ugnikalnius, protuberantus, plazmos išsiveržimus virš fotosferos – tai, ką seniau buvo galima pamatyti tik pilno Saulės užtemimo metu, - pasakojo daktaras ir toliau atsakinėjo į klausimus.

Baigėte įgyvendinti ketvirtąjį tarptautinį projektą ir jūsų svajonė – maketo kopiją paversti realia – jau išsipildė, o kokią ateitį pranašaujate naujagimiui?

- Tiesą pasakius, dar iki galo emociškai nepripratau prie to, kas įvyko, nubudęs pasitrinu akis, kad patikėčiau nauja įspūdinga muziejaus architektūra. Tikiuosi, kad Etnokosmologijos muziejus taps nors nedidele Lietuvos tarptautinio įvaizdžio dalimi ir sektinu pavyzdžiu kitoms Europos šalims steigti savus Etnokosmologijos muziejus. Atnaujintas muziejus turėtų tapti ryškiu kultūros centru, čia ne tik vesime ekskursijas, bet ketiname organizuoti įvairias parodas, koncertus, menininkų susibūrimus, konferencijas, meno, mokslo ir filosofijos diskusijas. Tai bus centras, kuriame kiekvienas galės rasti savo nišą, todėl, be abejo, padaugės lankytojų. Jau ir anksčiau čia jaunoji karta rasdavo tai, ko nėra jokiuose vadovėliuose ar kituose muziejuose, tik norėtųsi, kad lankytojai išsivežtų ne tik naujas žinias, atsakymus, faktus, bet ir naujus klausimus, kurie plėstų jų mąstymo horizontus. Be to, laukia antrasis projekto įgyvendinimo etapas, kuriame numatoma senojo administracinio pastato rekonstrukcija, įrengiant muziejui taip reikalingą fondų saugyklą, biblioteką ir archyvą, naujo ūkinio techninio pastato statyba. Rekonstravus muziejų daugiau nei dvigubai padidės ir jame dirbančio personalo skaičius, o ūkinių patalpų neturime, tad naujame pastate būtų įrengti aptarnaujančiam personalui skirti kambariai, dirbtuvės, garažas ir nakvynės vietos naktiniams gidams. Taip pat netoli muziejaus planuojama įrengti lietuvišką senovinį kalendorinį akmenų ratą, kuriame aštuoni dideli akmenys rodytų pasaulio šalis bei Saulė tekėjimo ir laidos kryptis ilgiausios ir trumpiausios dienos datose. Akmenys būtų suvežti iš visų Lietuvos apskričių ir taip gautume simbolinį Lietuvos sustojimą į vieną ratą. Planuojama dar įrengti ir nuo pirmojo erdvėlaivio antrojo aukšto iki pirmojo ir

Nukelta į 5 p.

Uždekime atminimo žvakelę

Dr. prof. Kęstutis MAKARIŪNAS, Vilnius

Kun. Petras Kraujalis

Šiemet sueįo 75-eri metai nuo kunigo Petro Kraujalio (1882–1933 m.), lenkų okupuoto Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjo, Vilniaus švietimo draugijos „Rytas“ (1912–1938) ilgamečio pirmininko (1922-1933) mirties.

Petras Kraujalis gimė 1882 m. liepos 8 d. Žagaruose, dabartiniame Molėtų rajone. 1908 m. baigęs Peterburgo dvasinę akademiją vikaravo Vilniuje. 1912 m. Vilniaus šv. Mikalojaus parapijos klebonas. 1912-1933 m. Vilniaus kunigų seminarijos profesorius. Pasak apie jį rašiusio vilniečio istoriko Vinco Martinkėno, P. Kraujalis aktyviai reiškėsi Vilniaus lietuvių spaudoje: 1911–1914 m. redagavo „Aušrą“, nuo 1920 m. „Lietuvos kelią“, „Vilniaus garsą“, „Garsą“, „Vilniaus varpą“, bendradarbiavo kitoje lietuviškoje spaudoje. Savo straipsnius dažnai pasirašinėdavo P. Vieštauto ir kitais slapyvardžiais. Būdamas švietimo draugijos „Rytas“ pirmininku vadovavo Vilniaus krašto lietuviškų mokyklų darbui, priešinosi krašto polonizacijai, lenkų valdžios vykdomam lietuviškų mokyklų uždarinėjimui. Kelis kartus buvo suimtas ir kalintas Vilniaus kalėjime. P. Kraujalio iniciatyva 1922 gruodžio 28-30 d. buvo sušauktas Vilniaus krašto lietuviškų mokyklų mokytojų suvažiavimas.

Petro Kraujalio kapas

1925 m. pradėjusi mokytojauti Vilniaus krašto mokyklose Pranė Makariūnienė savo atsiminimuose rašė, kad visais mokymo, mokyklos steigimo ir darbo klausimais pirmiausia buvo kreipiamasi į „Ryto“ draugijos pirmininką prof. P. Kraujalį. 1932 m. jis aplankė ir tikrino mokyklos darbą Kaniavoje.

Po neilgos ligos P. Kraujalis mirė 1933 m. rugpjūčio 14 d. Vilniuje. Į Antakalnio (dabar Saulės) kapines buvo palyda iš Vilniaus katedros. Prisiminimuose rašoma: „Į Vilniaus katedrą atlydėjo minia žmonių. Sugaudė bažnyčios skliautai nuo lietuviškos giesmės „Aniuolas Dievo“. Vakare po laidotuvių Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje vyko „Akademija velioniui atminti“, buvo deklamuojamos eilės, dainavo „Ryto“ draugijos mokytojų choras, diriguojamas A. Krutulio.

Po Lietuvos atgimimo prasidėjusios metalo vagystės palietė ir kapines. Visa Lietuva buvo pakraupusi dėl šventvagiško kapinių plėšimo – į metalo laužą lėkė metaliniai kryžiai, antkapiniai užrašai, bareljefai. Institucijos, kurios turėjo sutramdyti kapinių plėšikus, nieko negalėjo padaryti. Veikė laisvosios rinkos dėsnis: moka – parduodu.

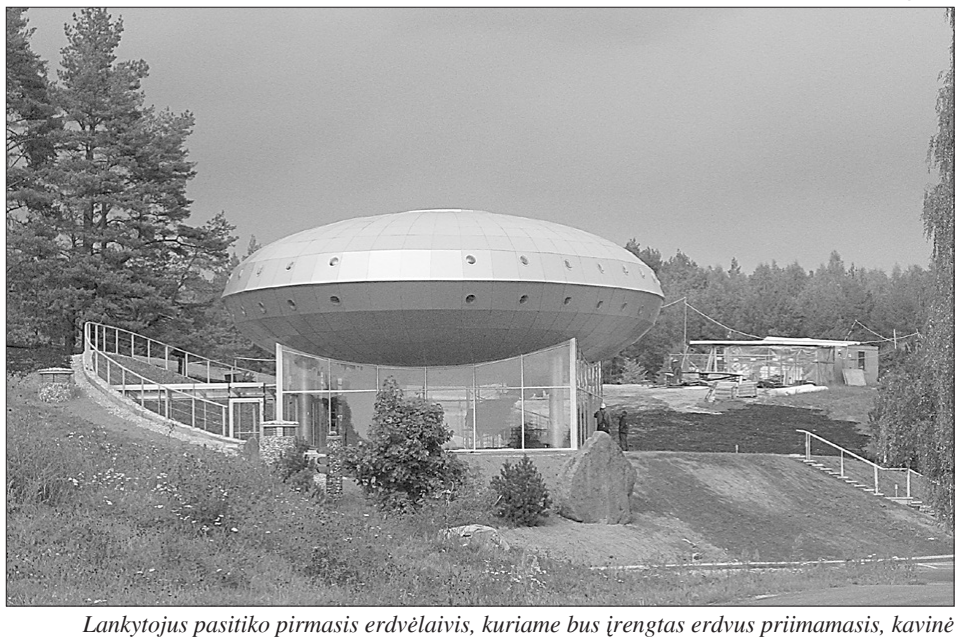
Tame vajuje buvo apvogtas ir prof. P. Kraujalio kapas – nuplėštas skulptoriaus Rapolo Jachimavičiaus darbo bareljefas su užrašu „Dirbo Mokyklai ir Tautai.“ Laimei, išliko antkapio ir bareljefo nuotraukos. Pagal jas šį pavasarį buvo atkurtas atminimo meno kūrinys. Organizacinius ir finansinius reikalus tvarkė P. Kraujalio giminaitis inžinierius, fizikas, Nacionalinės pažangos partnerystės premijos laureatas, verslininkas Rimantas Kraujalis, bareljefą atkūrė skulptorius Viktoras Tunkevičius.

Prie atkurto paminklo Vėlinių dieną uždekime atminimo žvakelę žymiam Vilniaus krašto kultūrininkui, švietėjui, kunigui P. Kraujaliui.

Ateinančioms kartoms – analogų pasaulyje neturintis muziejus

Atkelta iš 4 p.

antrojo teleskopų bokštų besidriekiančią stiklinę antžeminę galeriją. Rekonstrukcijos laukia ir kalnų slidinėjimo trasa. Dar pakviečiau du projekto partnerius: Molėtų savivaldybę – Molėtų krašto muziejaus etnografinės sodybos atstatymui ir Utenos miškų urėdiją – Kulionių piliakalnio etnokosmologiniam sutvarkymui, paruošimui lankymo programoms.

Lankytojus pasitiko pirmasis erdvėlaivis, kuriame bus įrengtas erdvus priimamasis, kavinė

Tiek darytume pagal antrąjį projekto etapą, jeigu, žinoma, jis bus patvirtintas, o savo ruožtu muziejaus atvirose erdvėse iš per ilgus metus sukauptų girnapusių formuosime lietuviškus pavadinimus turinčių ryškesnių žvaigždynų vaizdus, gerai matomus iš teleskopų bokštų.

Galbūt rekonstruotame muziejuje galvojate įgyvendinti anksčiau planuotas, bet taip ir neįgyvendintas idėjas?

- 1997 metais spaudoje atviru laišku kreipiausi į visas Lietuvos religines konfesijas ir pakviečiau jas su savo simboliais ateiti į mūsų salę. Kiekviena religinė konfesija, mano manymu, galėtų savaip, sava forma išreikšti žmogaus ryšį su virš mūsų esančiu. Tai galėtų būti tekstas, paveikslas, skulptūra, bareljefas ar kas nors kita. Tai nebūtų nei eksponatai, nei apeigoms skirti daiktai, o tarsi skirtingų religijų ir konfesijų sutikimas sustoti greta su savo simboliais, atspindinčiais mūsų dvasinį ryšį su Dievu. Simboliai visam laikui, vienoje erdvėje, po vienu stogu, kaip kad mes esame vienoje Lietuvoje, vienoje Žemėje, vienoje iš daugelio galaktikų. Nors kelios tradicinės Lietuvos religinės konfesijos davė sutikimą, tada 1997 metais ši akcija nebuvo tęsiama, nes beviltiškai blogos, šaltos ir drėgnos muziejaus patalpos visiškai netiko gilią prasmę turintiems simboliams susirinkti muziejuje. Po pilnos muziejaus rekonstrukcijos ši idėja bus atnaujinta.

Taip pat ruošiamės susitikimui su trijų pagrindinių pasaulio kosminių centrų – Europos, Rusijos ir Amerikos NASA atstovais, su pasiūlymu mūsų muziejuje keliais eksponatais atspindėti savo pagrindinius kosminius laimėjimus, nes Enokosmologijos muziejaus turinyje - visi žmogaus ir žmonijos ryšiai su kosminiu pasauliu. Jeigu šių pastangų dėka muziejuje atsirastų mažytis iš Mėnulio Amerikos astronautų atgabentas akmenukas, tai būtų gražus Lietuvos, kaip etnokosmologijos pradininkės, pripažinimas.

Muziejus po rekonstrukcijos pasikeitė neatpažįstamai, o galbūt kažkiek kis ir muziejaus koncepcija?

- Tikrai ne. Virš Etnokosmologijos muziejaus lankytojų galvų visada plevens žmogaus ir Visatos sąsajų aura, primenanti, kad esame ne tik Žemės planetos gyventojai, bet ir mus glaudžiančios Visatos. Tame visada atsispindės mūsų pagarba Visatai, kurioje žmoniją į ateitį vedantys punktyrai gal tik maža dalimi priklauso nuo mūsų valios ir pastangų. Žvelgdami į žmonijos ateitį kosminėje milijonų ir milijardų metų skalėje, mes visada neišvengiamai žvelgsime į didingą Visatos nežinomybę. O pagarba pastarajai turėtų būti kiekvieno mąstančio žmogaus savasties dalimi.

Vaizdas, atsiveriantis pro administracinių patalpų langus, abejingų nepalieka

Monika RYBELIENĖ, Molėtai
Autorės nuotr.

Muziejus laikraštyje (Nr. 43)

Vytautas Didysis ir Lietuvos Persitvarkymo sąjūdis medaliuose

Medaliai, skirti Lietuvos Sąjūdžiui . Foto V.Neliubinas

Vytautas Didysis – viena ryškiausių ir iškiliausių asmenybių Lietuvos istorijoje. Dėl asmeninių garbingo žmogaus savybių jį vertino sąjungininkai ir gerbė priešai. Vytautas vadintas Didžiuoju jau po Liublino unijos tarpusavio vaidų draskomą valstybę valdžiusios, svetimšalių renkamų valdovų, kartos. Jo valdymas liko pavyzdžiu ir po XVIII a. pabaigoje įvykdytų Lietuvs Lenkijos valstybės padalijimų praradus savarankiškumą. Valdant okupantams, įkvėpimo šaltinis buvo Vytauto atsparumas likimo smūgiams, derybininko savybės, gebėjimas pergudrauti priešus.

1918 m. vasario 16 d. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, LDK Vytautas tapo atkurtos valstybės ideologiniu akcentu. Rugsėjo 8 d. - numatyta Vytauto karūnavimo diena - tapo valstybine Tautos šventė. Jo atvaizdas puošė įvairių laidų litų banknotus, 10 litų nominalo sidabrinę monetą. Vytauto Didžiojo ordinas su aukso grandine - aukščiausias Lietuvos respublikos apdovanojimas. Be stilizuoto atvaizdo gotikiniame majestotiniame antspaude ir kai kurių retų užuominų amžininkų kronikose, tikslių duomenų apie Vytauto išvaizdą neliko. Apibendrintą šio valdovo portretą bandė kurti žymiausi XX a. 2-4 deš. dailininkai: J.Zikaras, P.Rimša, A.Varnas, P.Galdikas ir kiti. Jų sukurti improvizuoti atvaizdai tapo Vytauto portreto pavyzdžiais pasipriešinimo judėjimui, kilusiam po 1940 metų okupacijos. Vytauto įvaizdžiui išlikti padėjo ir dviprasmiškas sovietinės valdžios požiūris į šį kunigaikštį. Menkindama ar net nuslėpdama valstybinius Vytauto nuopelnus, tuo pačiu sovietinė propaganda jį aukštino kaip kryžiuočių - vokiečių hitlerininkų pirmtakų - nugalėtoją. Todėl kai kuriose Lietuvos vietose liko Vytauto atminimo ženklai: Trakuose - Vytauto gatvė, Perlojoje – paminklas Vytautui Didžiajam. Tad valdžios toleruojamas patriotiškai nusiteikusiems Lietuvos žmonėms Vytauto vardas išliko šventas. Neatsitiktinai sovietinei milicijai neįleidus į Trakų Salos pilį žmonių, atvykusių paminėti 550-ųjų Vytauto numatyto karūnavimo metinių, įvyko stichinė protesto demonstracija, didžiausia po R.Kalantos susideginimo Kaune.

Nauja patriotizmo ir susidomėjimo Vytauto Didžiojo asmenybe banga kilo kartu su Lietuvos Persitvarkymo sąjūdžiu. Tautos išsilaisvinimo iš okupacijos tema tiek Sąjūdžio žmonių, tiek jiems prijautusių menininkų iš pradžių buvo gvildenama santūriai, lyg išbandant valdžios aprobuotų laisvių rėmus.

Trakų istorijos muziejaus rinkiniuose saugoma per 10 tūkstančių XX a. 5-10 deš. lietuviškų medalių ir ženklelių kolekcija, surinkta A.Urbono. Nemaža dalis šio rinkinio eksponatų atspindi Vytauto tematikos ir Sąjūdžio idėjų raidą Atgimimo laikotarpiu. Antai, 1986 m. sukurtame stačiakampiame (33x23 mm) medalyje iš melchioro vaizduojami tik Trakų salos pilies kontūrai, LDK Kęstučio ir Birutės figūros ir kuklus įrašas: TRAKAI VYTAUTO TĖVIŠKĖ. Kitame, P. Barono sukurtame 1988 m. 70 mm skersmens bronziniame medalyje su Trakų pilimi net neminimas Vytauto vardas, o tik citata apie garbingus valdovus iš Maironio eilėraščio. Pirmuose Sąjūdžio medaliuose taip pat dar vengta tautinių simbolių. Tačiau jau apie 1988 metais Sąjūdžio judėjimui įgavus pagreitį, drąsiau pradėta naudoti tautinė simbolika. Tų metų K.Kerpaičio sukurtuose medaliuose, bronziniuose ir sidabruotose, yra ne tik užrašas LIETUVOS PERSITVARKYMO SĄJŪDIS, bet ir Gedimino stulpai.

1988 metais spalio 27 d. Trakuose, minint 558-sias Vytauto Didžiojo mirties metines, Lietuvos Persitvarkymo sąjūdžio Trakų rajono koordinacinio centro iniciatyva virš Trakų salos pilies iškilmingai suplazdėjo Lietuvos trispalvė vėliava. Išsivadavimo proceso apogėjumi tapo 1990m. kovo 11d. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas.

Kviečiame apsilankyti Trakų salos pilyje 2008 metų spalio 27 d. renginyje, skirtame Trispalvės iškėlimo 20- čiui ir pagerbti Vytautą Didįjį.

Muziejininkas Saulius Zalys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 42)

Vytauto Didžiojo atvaizdas monetose

Šiuolaikinėje lituanistinėje numizmatikoje įsivyravo nuomonė, kad pirmosios kaltinės lietuviškos monetos pasirodė XIV a. pabaigoje, Vytauto Didžiojo valdymo laikais. Tiesa, šios monetos buvo be valdovo atvaizdo, jas ženklina šalies ir giminės simboliai,

Vytauto Didžiojo atvaizdas monetose. Foto V.Neliubinas

kartais yra trumpas įrašas senąja slavų kalba – ПЕЧАТЬ. To paties laikotarpio monetos su labai stilizuotu gotikiniu karūnuoto valdovo portretu iš priekio, priskiriamos Jogailai, po jo karūnavimo 1386 m. Lenkijos karaliumi.

Vytautas Didysis yra protingo, narsaus, suvokiančio savo krašto ir tautos interesus valdovo pavyzdys. Todėl 1918 m. vasario 16 d., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, rugsėjo 8-oji – numatyto Vytauto karūnavimo karaliumi diena – paskelbta valstybine Tautos šventė. Įsteigtas Vytauto Didžiojo ordinas su aukso grandine tapo aukščiausiuoju Lietuvos apdovanojimu.

Vytauto Didžiojo tema paliko pėdsaką ir atkurtosios valstybės pinigų istorijoje. Jau 1922 m. spalio 2 d. pagal dailininko A.Varno projektą Prahos A. Hasės spaustuvėje išleistą 100 litų banknotą puošia LDK Vytauto portretas. Pagal A.Galdiko projektą, ruošiantis valdovo 500-jų mirties metinių paminėjimui, 1929 m. Bredberi, Vilkinson & Co spaustuvėje išleistas pirmasis proginis 5 litų banknotas. Vienoje banknoto pusėje – Vytauto portretas, kitoje – jo priesaika prie Kauno pilies mūrų.

1936 m. Kaune įrengta moderni pinigų kalykla. Šioje kalykloje ir buvo nukalta kursinė 10 litų nominalo moneta su Vytauto portretu. Projekto autorius J.Zikaras. Autorius rėmėsi išlikusiu majestotiniu gotikiniu antspaudu bei kronikų nuorodomis. Portrete pavaizduotas realistinis, ryžtingo valstybė vyro atvaizdas. Monetos skersmuo 32 mm, svėrė 18 g, išleista 720 tūkst. tiražu.

Įvedant litą, buvo nustatytas kursas 10 litų už 1 dolerį. Tačiau jau monetos pasirodymo dieną, doleris kainavo tik 5 litus 93 centus. Už 39 litus gaudavo 100 Prancūzijos frankų, už 240 litų – 100 Vokietijos reichsmarkių, už 30 litų – 1 Anglijos svarą. Litas XX a. 2-4 deš. buvo stabiliausia Europos valiuta. Tolesnę lietuviškų monetų raidą nutraukė 1940 m. įvykiai: sovietų okupacija ir lito panaikinimas.

1990 m. kovo 11 d. Aktu atkurtoje Nepriklausomoje Lietuvoje vėl atgimė Lietuvos valdovų tema. Nutarta pasinaudoti garsaus išeivijos skulptoriaus Vytauto Kašubos 1976 m. skurtu LDK valdovų medalių ciklu. Jų originalai eksponuojami Trakų istorijos muziejuje. 1996- 2000 metais išleista šešių monetų serija „Lietuvos valdovai“. Dvi paskutiniosios monetos – 50 litų sidabrinė ir 100 litų auksinė, išleistos 2000 metais, skirtos Vytautui Didžiajam. Šių monetų dailininkas Antanas Žukauskas. Sidabrinės monetos averse įkomponuoti Gedimino stulpai – Vytauto giminės herbas ir keturi jo valdomų LDK žemių herbai. Monetos skersmuo 34 mm, masė 23,3 g, tiražas 2 500 vnt. Auksinės monetos averse tinkamai išdėsčios tekstą padidinta Vytis, kas svarbu mažo diametro monetoje. Jos skersmuo 22,3 mm, masė 7,78 g, tiražas 2 000 vnt. Visos monetos turi sertifikatus su numeriu ir sėkmingai išplatintos. Šias monetas noriai perka ir Lietuvos kolekcininkai, ir užsienio turistai. Trakų istorijos muziejus taip pat nuolat papildo savo numizmatikos rinkinį proginėmis monetomis.

Meniškai sukomponuotos, aukštos kokybės monetos skelbia pasauliui apie atgimusią Lietuvos valstybę, propaguoja jos istoriją ir kultūrą.

Muziejininkas Saulius Zalys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 41)

Inkrustuoti ietigaliai iš Viešvilės kapinyno

Radiniai iš Viešvilės kapinyno, X-XI a. Foto V.Neliubinas

Vėlyvasis geležies amžius – vienas dinamiškiausių archeologinių laikotarpių Lietuvoje. Tai matoma ne tik socialinių, etninių procesų kaitoje, bet išreikšta papuošalų formų, ornamentikos įvairovėje, pastebima ir to meto ginkluotėje. Ietis visais priešistoriniais laikais buvo vienas efektyviausių ginklų. Ja paprasta naudotis, net ir nepatyrusio kario rankose ietis tampa pavojingu ginklu, leidžianti priešininką išlaikyti saugiu atstumu bei puikus ginklas prieš kavaleriją. Archeologinių tyrimų metu retai pavyksta rasti sveiką ietį, dažniausiai aptinkama tik metalinė jos dalis – ietigalis. Ietigaliai laikomi vieni konservatyviausių dirbinių, daugumos jų formos išliko nepakitusios nuo pirmųjų mūsų eros amžių. IX-XII a. suklestėjus prekybai Baltijos jūros regione, Lietuvoje atsiranda dar didesnė šių dirbinių įvairovė. Ietį galima laikyti sąlyginai nebrangiu ginklu. Pavyzdžiui VIII a. frankų kariuomenės aprašymuose minima, kad ietis kartu su skydu tuomet kainavo 2 solidus. Kai tuo tarpu kalavijas su makštimis kainavo – 7 solidus.

Tačiau tyrimų metu mirusiųjų kapuose kartais randama ietigalių, kuriuos būtų galima laikyti meno kūriniais. Dalis aptiktų ietigalių yra ornamentuotomis įmovomis, puošti sidabro ar vario inkrustacijomis. Tokio pobūdžio dirbiniai yra itin reti.

Šiuo metu Lietuvoje žinomi trys ietigaliai inkrustuotomis įmovomis. Iš kurių du saugomi Trakų istorijos muziejuje. Abu ietigaliai aptikti skalviams priskiriamame Viešvilės kapinyne (Jurbarko r.), kurį muziejus tiria jau dešimtį metų. Paminklas datuojamas X-XI a. Trečiasis ietigalis rastas Vilkijoje, Kauno rajone. Daug daugiau jų aptikta dabartinės Sambijos pusiasalyje (Kaliningradas, Rusija), kur žinoma daugiau nei septyniasdešimt procentų šių dirbinių.

Muziejuje saugomi ietigaliai rasti turtingumu išsiskiriančiuose degintiniuose kapuose, kuriuose laidota po kelis mirusiuosius. Pirmajame rasti 20-30 m. vyro ir moters palaikai. Šiame kape rastas ietigalis lauro lapo formos plunksna. Ietigalio įmova inkrustuota sidabro bei vario lydinio apvijomis. Ornamentu puošti ir plunksnos peteliai. Abiejuose įmovos šonuose yra 6 poros skylučių, kurios išdėstytos poromis simetriškai. Todėl ietigalis prie koto tvirtintas 6 skirtingo ilgio kniedėmis. Toks tvirtinimas turėjo daugiau estetinę nei praktinę reikšmę, nes tam galėjo užtekti ir vienos kniedės. Galima tik spėti, kad geležinių kniedžių galvutės galėjo būti taip pat puoštos kitu metalu. Analogiškų ietigalių rasta dabartinės Norvegijos teritorijoje. Jų aptikta Bruhaugen, Skeie, Ullensaker vietovėse.

Antrasis ietigalis taip pat rastas grupiniame degintiniame kape, kuriame buvo palaidotas per 40 m. vyras ir 15-18 m. paauglys, šalia rasti žirgo galvos kaulų fragmentai. Jis ištęsto trikampio formos, 42,5 cm ilgio. Įmovos viršutinė dalis puošta 4 griovelių juostomis. Be to, visa įmova dengta vario lydinio plokštele. Toks ietigalis su aukso spalvos įmova tuomet turėjo atrodyti ne mažiau įspūdingai. Restauravimo metu atliktoje rentgeno nuotraukoje išryškėjo dvi simetriškos banguotos juostos, einančios išilgai plunksnos, kurios būdingos ietigaliams pagamintiems iš Damasko plieno. Deja, dirbinys pernelyg stipriai paveiktas korozijos, kad būtų galima atlikti metalografinius tyrimus.

Nedidelis ietigalių sidabru ar kitais metalais inkrustuotomis įmovomis skaičius baltų kraštuose rodo, kad šį ginklą galėjo įsigyti nedaugelis. Dalis jų rasti iš tiesų turtinguose kapuose. Bendruomenės narys nusprendęs investuoti į šį iš svetur atvežtą dirbinį, labiau akcentavo jo estetinę vertę (nors funkcionalumas taip pat buvo svarbus). Tokį ietigalį galėjo įsigyti tik pasiturintis bendruomenės narys. Gal būt mirusieji palaidoti Viešvilės kapinyne su šiais ginklais priklausė kariniam elitui, tikriausiai kontroliavusiam vieną pagrindinių to meto prekybos kelių – Nemuną, kuris jungė Baltijos jūros pakrantę su Vidurio ir Rytų Lietuvoje gyvenusiomis baltų gentimis.

Archeologijos skyriaus vedėjas Ugnius Budvydas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

„VORUTOS“
KULTŪROS PRIEDAS
RYTŲ LIETUVAI

2008 10 25 Nr. 33 (41)

Lietuviškas baras

Gražutės Šlapelytės jubiliejus

Antanas DUNDZILA, JAV

Gražutė Šlapelytė-Sirutienė devintajame dešimtmetyje Amerikoje

Atkelta iš 1 p.

metu Vilniuje 1927 m. baigė Vytauto Didžiojo gimnaziją, 1937 m. Vilniaus universitete gavo filosofijos, lenkų ir lietuvių filologijos diplomą. 1932 m. mokytojavo Švenčionių g-joje, o 1933-1937 m. Vytauto Didžiojo g-joje dėstė lietuvių kalbą ir Lietuvos geografiją. Nuo 1939 m. dirbo Lituanistikos institute Kaune ir Vilniuje. 1942 m. Vilniuje ištekėjo už Aloyzo Siručio (1910-1990).

1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. atvyko į JAV, tarnavo banke ir dalyvavo visuomeninėje lietuvių veikloje. 1950 m. su kitais įsteigė Vilniaus krašto lietuvių sąjungą Amerikoje ir aktyviai joje veikė. Vėliau darbavosi Čikagos lietuvių kalbos draugijos veikloje, tvarkė draugijos rengiamas lietuvių kalba radijo valandėles, bendradarbiavo periodikoje.

Gr. Šlapelytės-Sirutienės rašiniai spaudoje pasirodė dar studijų metais Vilniuje Vilniaus šviesoje, po 1945 m. Vokietijoje – Žiburiuose, Moterų žodyje, Tėvynės sarge, JAV – daugiausia Vilniaus krašto temomis – Drauge, Aiduose, Akiračiuose, Karyje, Skautų aide, Moteryje ir kt. Devintojo dešimtmečio pradžioje ji talkino Br. Kvikliui, rengiančiam Lietuvos bažnyčių Vilniaus arkivyskupijos du kapitalinius tomus.

Gr. Šlapelytės-Sirutienės skatinimu ir lėšomis 2000 m. Vilniuje Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas išleido beveik 500 p. prof. Vl. Žuko veikalą „Marijos ir Jurgio Šlapelių knygynas Vilniuje“. 2004 pasirodė jos straipsnių rinkinys „Vilnijos atgarsiai“, 230 p. Taip pat M. ir J. Šlapelių sukaupta Vilniaus kultūriniam palikimui reikšminga archyvinė medžiaga, vėl Gr. Šlapelytės-Sirutienės lėšomis dokumentuota kitoje Vl. Žuko knygoje „Marijos ir Jurgio Šlapelių archyvas“ (2006). Neeiliniu reveransu J. ir M. Šlapelių biografijoms yra U. Damševičiaus ir J. Matonio 2004 m. sukurtas kompaktinis video diskas, pavadintas „Ištikimi lietuviškam žodžiui“. Visa tai atlikta Gr. Šlapelytės-Sirutienės lėšomis bei vienokiu ar kitokiu rūpesčiu, šalia finansinės paramos atgauto namo remontui bei metų metais besitęsiančiai muziejaus globai. Prezidentas 2000 m. ją apdovanojo V-to laipsnio Gedimino ordinu, 2000 m. yra gavusi „Vilniaus garso“ premiją, „Draugo“ fondo garbės narės bei kitus atžymėjimus.

Tiesioginiai ar per savo įsteigtą fondą „Gražutė Sirutis Foundation“ šalia muziejaus bei minėtų leidinių ji yra rėmusi Amerikoje ir Europoje lietuvių spaudą, parapijas bei vienuolynus, Lietuvių bendruomenės JAV veiklą, Bendrąjį Amerikos lietuvių fondą (BALF), Vasario 16 gimnaziją Vokietijoje, Šv. Kazimiero akademiją Romoje bei kitas lietuvių visuomeninės, religinės veiklos sritis.

Medicinos gydytojas, kalbininkas Jurgis Šlapelis (1876-1941) ir jo žmona Marija (1880-1977) – tai spalvingos asmenybės, tuometinei lietuvių aplinkai nusipelnę vilniečiai. Medicinos praktika J. Šlapelis beveik nesivertė. Nebandant išskaičiuoti jo veiklos, minėtina pati vėliausia: 1920-1938 m. sudarinėti ir leisti lietuvių kalbos žodynai, kurių medžiaga net XX a. antroje pusėje naudojosi ir J. Šlapelio bendraamžių, ir vėliau išaugusių filologų karta. M. Šlapelienės 1906 m. įsteigtas net 43 metus veikęs knygynas – ne tik Vilniaus, bet visos Lietuvos istorijoje yra unikumas. Savininkė ne kartą buvo rusų, vokiečių ir ypač lenkų tardoma, bute ir parduotuvėje daromos kratos, tampoma po teismus. Tai mūsų knygnešiams prilygstanti kovotoja. Tačiau yra ir kita M. Šlapelienės pusė: su Kipru Petrausku 1906 ji dainavo pagrindinę rolę pirmame lietuvių operos pastatyme, Miko Petrausko „Birutėje“. Šimtmečio pradžioje Šlapelių šeimos bendravimo ratą liudija kad ir šie duomenys: dukters Gražutės krikšto tėvas – Dr. J. Basanavičius, kuris, atrodo, bažnyčios dokumentuose sumaišė kūdikio gimimo mėnesį... O muziejuje tebestovi Šlapelių pianinas, kuriuo yra skambinęs Čiurlionis... Šeimoje taip pat augo sesuo, vėliau Lietuvos diplomato žmona ir pokario rezistento našlę vedęs brolis, abu mirę Amerikoje.

Gr. Šlapelytė-Sirutienė gyvena pietinėje Kalifornijoje.

Sutapimas, Čikagoje leidžiamas dienraštis „Draugas“ jos gimtadienio metu irgi mini savo 99 metų leidybos sukaktį. O „Draugo“ dabartinis moderatorius kun. dr. V. Rimšelis yra buvęs Gr. Šlapelytės-Sirutienės mokinys.

Gegužės 3-iosios Konstitucijos principai gyvuoja ir šiandien

Petras Vaitiekūnas

Prieš daugiau nei 200 metų - 1791 gegužės 3-ąją - prieštaravimų skaldomoje Europoje priimtos Žečpospolitos (Abiejų Tautų valstybės) Konstitucijos, sustiprinusios taikų ir partnerišką Lietuvos ir Lenkijos sambūvį, principai gyvuoja ir šiandien.

Seime pirmadienį surengtoje tarptautinėje konferencijoje „Lietuvos ir Lenkijos įžado istorinė reikšmė ir aktualumas“ siekiama išryškinti Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir tų pačių metų spalio 20-ąją priimto „Abiejų Tautų savitarpio įžado (įsipareigojimo)“ įstatymo, tapusio Gegužės 3-iosios Konstitucijos pataisa, reikšmę Lietuvai, Lenkijai ir Europai.

Šia proga į Lietuvą atvyko Didžiojo (Ketverių metų) Seimo palikuonių grupė iš Lenkijos ir Belgijos. Tai - garsių LDK (ne Lenkijos) giminių atstovai. Penki iš jų yra LDK kanclerio, etmono, iždininko, tribunolo pirmininko, Polocko vaivados Aleksandro Mykolo Sapiegos palikuonys. Didžiojo Seimo palikuonių organizacija propaguoja Žečpospolitos, kaip lygiavertės lenkų, lietuvių, ukrainiečių, baltarusių, latvių tautų Sandraugos, paveldą, pabrėždami šios valstybės unikalumą to meto Europoje savo demokratijos, tolerancijos lygiu ir įstatymų pažangumu. Tai buvo pirmoji Konstitucija Europoje.

Vizito Lietuvoje metu Didžiojo Seimo palikuonių delegacija dalyvauja Seime vykstančioje konferencijoje, susitiks su Prezidentu Valdu Adamkumi, Seimo Pirmininku Česlovu Juršėnu, lankysis Valdovų rūmuose ir Bernardinų kapinėse.

Užsienio reikalų ministro Petro Vaitiekūno teigimu, žvelgdami į permainingą Lietuvos ir Lenkijos istoriją aiškiai matome, kad pagrindinė mūsų šalis ir tautas vienijanti idėja visuomet buvo sąjungos (unijos) tradicija. Šios idėjos pagrindu Lietuva ir Lenkija sukūrė Abiejų Tautų Respubliką, unikalią tautų sandraugą.

„Šioje sandraugoje vyravusi demokratijos, tolerancijos, įvairių tautų taikaus sambūvio dvasia toli peržengė valstybės ribas, o Gegužės 3-iosios Konstitucija tapo ryškia pažangios minties išraiška tuometinėje Europoje“, - pažymėjo užsienio reikalų ministras.

Ministras pabrėžė, kad Gegužės 3-iosios Konstitucija ir tarpusavio įžadas turėjo įtakos Europos valstybių politinei ir teisinei raidai. Šie dokumentai padėjo pagrindus ir šiuolaikinėms Lietuvai ir Lenkijai tapo tvirta atrama, atkuriant abiejų valstybių demokratinę santvarką.

„Gegužės 3-iosios Konstitucija kartu su Abiejų Tautų įžadu tapo antrąja Konstitucija pasaulyje, nubrėžusia modernios pilietine demokratija grįstos valstybės kūrimo gaires. Deja, to meto tarptautinės aplinkybės leido mūsų tautoms naudotis šiuo dokumentu tik trumpą laiką, tačiau pagrindiniai Konstitucijos principai ir jos dvasia gyvuoja ir šiandien“, - sakė P. Vaitiekūnas.

Lietuvos ir Lenkijos narystė Europos Sąjungoje nuosekliai pratęsė valstybių sąjungos tradiciją, šiandien Lietuva ir Lenkija - ne tik kaimynės, bet ir strateginės partnerės. Ministro P. Vaitiekūno teigimu, prisimindami bendrą valstybę suvokiame ir bendrą atsakomybę už Baltarusijos, Ukrainos, kitų Rytų Europos valstybių ateitį. Lietuva ir Lenkija yra vienos aktyviausių ir konstruktyviausių ES Rytų politikos kūrėjų.

„Europa neapsiriboja vien tik Šengeno sienomis. Baltarusija, Ukraina, Moldova ir Gruzija yra neatskiriama Europos civilizacijos dalis. Turime visokeriopai skatinti šių valstybių artėjimą prie tų vertybių, kurias šimtmečius kūrė mūsų žemyno tautos, įskaitant lietuvius ir lenkus“, - pažymėjo P. Vaitiekūnas.

Konferenciją rengia Lietuvos Seimas, Užsienio reikalų ministerija ir Prezidento kanceliarija.

Pagal 1791 metų spalio 20-ąją pasirašytą „Abiejų Tautų savitarpio įžado (įsipareigojimo)“ įstatymą, tapusį Gegužės 3-iosios Konstitucijos pataisa, Lietuva privalėjo būti atstovaujama taip, kad pusė iždo ir karo komisijų bei trečdalis policijos komisijos narių būtų iš Lietuvos. Lenkijos Karalystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė pradėtos traktuoti kaip dvi lygiavertės politinės partnerės, Lietuvos visuomenė išsaugojo šalies istorinio atskirumo ir savarankiškumo tradiciją.

Lietuvoje gegužės 3 d. ir spalio 20 d. yra oficialiai paskelbtos atmintinomis dienomis.

Petras VAITIEKŪNAS
www.delfi.lt 2008 10 20

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII.26 – 1919.XI.26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 23 2007

1918 m.

Pasak jo, Taikos konferencija spręsdama Vilnijos ir Vilniaus klausimą vadovausis ne plebiscito duomenimis, bet istoriniais faktais. Lietuviai nė pusės to nereikalauja, ką seniau turėjo. Mat vadovaujantis plebiscito principu, Prancūzai gali netekti Elzaso-Lotaringijos ir Dancigas gali atitekti vokiečiams, o to koalicija nenori. Prašo mane sudaryti komisiją belaisviams šelpti. Tam tikslui pažadėta iš Lietuvos iždo apie 20000 markių. Tad dabar reikia susisiekti su Dvinsku ir Smolensku.

Liaudies sąjunga jokios veiklos. Gegužinėms pamaldoms pasibaigus reikės darbą pastūmėti pirmyn.

Lietuvių ūpas vis šviesesnis.

Vilniau! Ar matysi kada nors lietuvių gražias iškilmes su tavo gatvėmis žygiuojančios kariuomenės paradais, su muzika, vėliavomis? Gal ne vieno tada lietuvio skruostu nuriedės per veidą džiaugsmo ašara!..

Gegužės 8 diena. Katedroje šv. Stanislovo atlaidai. Po antrųjų mišparų zakristijoje Kapitula su atvykusiais kun. Kulėša, Olšanskiu ir L. Puciata tylomis pamitingavo.

O Katedros diedai vis atsisako vargonams orą dumti.

Apsilankė Amerikos pasiuntiniai: vienas amerikietis, vienas prancūzas ir du lietuviai. Žada per Kauną atvežti lietuviams maisto. Numatyta sukurti kooperatyvus:

1) Šv. Mikalojaus vyrų draugijos; 2) Lietuvaičių šv. Zitos draugijos; 3) Lietuvių komiteto tarnautojų; 4) Liaudies sąjungos; 5) Blaivybės draugijos kooperatyvą.

Koks gražus ir malonus šios dienos vakaras. Saulutė jau įšildė orą ir žemelę. Malonu pasėdėti ties Gedimino kalnu ant suolelio. Lakštingalos kalne gražiai išvedžioja įvairias savo melodijas. Namo parėjęs vėl girdžiu armonikų, gramofonų dainas apie Halinas, maršus, valsus. Rodos, nė bado, nė vargo jau nebėra. Visi sotūs. Tačiau toli gražu dar ne taip. Tik salonuose dabar pokyliai ir valsai. O suterėnose?

Gegužės 9 diena. Kunigas Povilas Dogelis sėdi kalėjime! Jis yra išplėštas iš mūsų visuomeninio gyvenimo ir iš mūsų. Centro komitete tai nebuvo lengva našta. Jis buvo visų draugijos reikalų vedėjas. Ir dar tais laikais, kai sunku buvo maisto produktų ir drabužių gauti. Kokios tik kūrėsi organizacijos Vilniuje, vis jo iniciatyva ir parama. Dievas teisingai išspręs Lietuvos likimą, ir jis dar išvys tai savo akimis.

Daktaras V. Nagevičius, Vabalas, Girienė, Elena Vileišiūtė (Petro duktė) buvome Antakalnio vaikų prieglaudoje. V. Nagevičius nori prisidėti prie kultūrinio darbo prieglaudoje. Nori čia rengti paskaitas, vakarėlius – lavinti vaikelius.

Atvežtus iš Amerikos miltus pardavinėjame „Laimės“ kooperatyve. Parduota už 2228 markes.

Klausiau Šv. Mikalojaus prieglaudos vaikų išpažinties.

Centro komitetui paskolinau 2000 markių. Pristigo.

Kuraitytė nori gauti Antakalnio prieglaudos vedėjos vietą. Iš karto pradėjo girtis, kad ji nei prieš tikėjimą, nei prieš bažnyčią. Ji man atrodė kaip tas „lietuvis o polskiej kulturze“ , aršiausias lenkas.

Gavau iš namų laiškelį. Rašo, kad mirė mano svainis Vincas Klimavičius. Liko namuose našlė Veronika su penketu vaikučių ir du tėvai seneliai.

Gegužės 11 diena. Lenkių ponių organizacija suruošė miesto gatvėse rinkliavą „dla głodnych“ .

Lenkų karinis orkestras vokiečių įvestu papročiu ties Katedra 12 val. pradėjo kasdien groti.

Kad ramiau miegočiau, sudariau rytdienai savo kasdienių darbų planą:

Zitiečių draugijos, skalbyklos, valgyklos kasas sutvarkyti. Surasti dvi pasiųsti mergaites į Dvinską kalinius šelpti. Parengti juostų dirbtuvės likvidavimą. Sutvarkyti „Laimės“ kooperatyvo jo Komiso skyriaus sąskaitas. Sutvarkyti darbo biuro prie Centro komiteto reikalus.

Gegužės 12 diena. J. E. vyskupas Jurgis Matulevičius išvyko į Varšuvą.

Kunigas V. Mironas atvežė iš Jiezno laiškelį, kuriame parašyta, kad Paryžiaus Taikos konferencijoje bus gerai išspręstas Lietuvos klausimas.

Rozalija Kėdytė, zitietė, sutiko, man prašant, vykti pas bolševikus į Dvinską kalinius šelpti. Drąsi mergaitė.

Gegužės 13 diena. 10 val. 40 minučių išėjo Rozalija Kėdytė su Stašinskio tarnaite iš Vailokaičių buto, išvyko į Dvinską. Buvau nuėjęs jų išleisti. Įteikiau 2750 rub. (1800 kerenskių ir 500 dumskių). Lenkai įdavė per jas nunešti Kossakovičienei, Othonui ir Mončinskienei 2000 rub. šalpai.

„Laimės“ posėdyje nutarta važiuoti į Varšuvą pirkti kooperatyvams maisto produktų.

Tiškevičius visus „liokatorius“ žydus šalina iš savo namų.

Kunigas Kraujelis pasakė per gegužines pamaldas pamokslą apie Kristaus bažnyčios kankinius ir šio pasaulio idealistus.

Gegužės 15 diena. Bolševikams siaučiant Vilniuje sąsiuvinį buvau paslėpęs. Dabar vėl ištraukęs jį iš rūsio toliau tęsiu savo pastabas.

Išėjo iš spaudos „Głos Litwy“ lietuviškas laikraštis lenkų kalba . Mat norima nešališkai informuoti lenkus apie padėtį.

Iš D. Šalšnikų (W. Soleczniki) atėjo į komitetą žmogelis, gražiai kalbantis lietuviškai. Pasak jo, dar ir dabar vyresnioji karta kalba lietuviškai Šėlos, Dauciūnų, Dainavos, Makniūnų ir Čiužakampio parapijų sodžiuose. Jaunimas poterius ir šiaip jau kalbasi lenkiškai.

Linartas, prieš kurį laiką išvykęs į Kauną, dar negrįžo. Šiandien rengiasi vykti Č. Liandzbergis, Paliulytė ir kiti (7).

Lenkės ponios verkia, kad vokiečiai nepriima pasiūlytų sąlygų. Gali tarp lenkų ir vokiečių vėl kilti karas.

Pirmą kartą suvalgiau vakarienę, paruoštą iš amerikietiškų miltų. Amerikietiškus lašinius pardavinėja po 15 markių. Tikimės jų kaina nukris. Šilimos 6–R.

Gegužės 16 diena. Lenkams užėmus Vilnių buvo areštuotas Kobiakas ir pasodintas į Lukiškių kalėjimą. Tai buvęs Vilniaus m. komendanto padėjėjas. Prieš porą mėnesių (kovo 16 d.) jis mane buvo iš arešto paleidęs. Šiandien atėjusi viena ponia, puikiai pasipuošusi, prašo manęs pasirašyti po prašymu paleisti iš kalėjimo Kobiaką. Jau keliolika parašų yra matyti, tarp jų H. Łubieńskio . Pradėjau skaityti prašymą: „Polskie serce niepozwoli, aby polaka trzymać w więzieniu“ . Mečiau prašymą ir atsisakiau pasirašyti. Netgi skaityti toliau nenorėjau. Nurodyti argumentai man atrodė labai silpni. Vis dėlto labai prašomas galų gale sutikau padėti savo pastabą, kad bolševikų buvau areštuotas, o Kobiakas mane paleido. Po kelių dienų Kobiakas jau buvo paleistas iš kalėjimo.

Lenkų raitelių būriai jodinėja: vieni Vileikos, kiti Ukmergės link.

Gegužės 17 diena. Parėjęs iš Komiteto namo pajutau savo kambary stebėtinai malonų kvapą. Kažkas atnešė į mano butą žydinčių rožių krūmelį, be to, dar sušlakstytą stipriais kvepalais. Tas malonus kvapas skverbėsi mano krūtinėn, ir pasakiau sau, tebūnie nors viena valandėlė ir man maloni šiame gyvenime.

Norėjau, kad ta rožė ilgai ilgai pasiliktų tokia pat graži ir kvapni. Laisčiau vandenėliu, dažnai gėrėjausi jos ryškia spalva. Tačiau po kurio laiko pastebėjau jos krintančius lapus, vystančius. Kas atsitiko? Liko tik spygliuotos šakelės, rodos, iš pykčio nei palytėti nesileido. Kur jos grožis, kur malonus kvapas…

Popiet einu apžiūrėti Komiteto daržų Poplavuose. Randu čia daugybę svetimų arklių, karvių, ožkų privaryta ganytis. Mat lietuvių pievos, tai ko čia gailėtis. Tačiau visa pasisekė greit pašalinti. Tik su žydu užsispyrėliu gerokai teko pasiginčyti. Galų gale jis nusileido ir išsivedė karvę.

Zitiečių draugija mano surengti viešą vakarą. Mokiau mergaites dainuoti J. Tallat–Kelpšos dainelę „Nepūsk vėjeli“, be to, padalinau penkis eilėraščius mintinai išmokti.

Yra Vilniuje ir šiokių, ir tokių draugijų, tačiau vyrų patvarios draugijos vis nėra. Buvusi vyrų draugija pasikeitus valdžiai išbiro. Nejaugi neatsirastų keliolikos vyrų visame mieste, be abejo, atsirastų, deja, nėra gero organizatoriaus. Reikėtų, kad vyskupas paskirtų kurį nors kunigą ir įpareigotų. Kitaip nieko nebus.

Gegužės 19 diena. Šiaip taip normalėja gyvenimas. Reikia vėl imtis kokio realaus darbo naujomis sąlygomis, – kurti kooperatyvą. A. Paulavičius važiuoja į Varšuvą prekių parsivežti. Ir aš įdaviau 1500 rub. prekių zitiečių ruošiamam kooperatyvui parvežti. Valdyba, manau, sutiks su tuo. O. Žebrauskaitė buvo užėjusi pas batiušką Savatjevą išsinuomoti patalpas kooperatyvui prie Aušros Vartų 10. Tarsi ir pažadėjo už 75 rub. per mėnesį. Tačiau man vėliau užėjus atsisakė išnuomoti ir pareikalavo 250 rub. nuomos.

Po lietuviškų gegužinių pamaldų Katedroje ėjome su K. Ambrozaičiu pasivaikščioti. Jis mano, kad reikia sutvarkyti darbininkių darbą taip, kad jos turėtų nors du laisvus vakarus ir galėtų tais vakarais ir sekmadieniais lavintis.

Į Jiezną per Mataušą nusiunčiau namiškiams 50 rub. Ten dar vokiečiai.

Gegužės 21 diena. Nieko ypatingo. Paminėti galima tai, kad Vilniaus skyriaus (CK) patalpose įvyko Greitosios pagalbos sekcijos posėdis aptarti, kaip būtų galima teikti pagalbą lietuvių kariams, patekusiems į nelaisvę, ar šiaip kaliniams.

Gegužės 22 diena. Iš spaudoje skelbiamų žinių galima spėlioti, kad Nepriklausoma Lietuva išsilaikys. Iš Kauno gautas pranešimas, kad Lietuvių komisija grįžtų į Kauną. Be to, kalbama, kad Lenkų komisija važiuos į Kauną tartis su lietuviais. Būtų geras ženklas.

Zitiečių chorą išmokiau giedoti „Lietuva, Tėvyne mūsų“.

Gegužės 23 diena. Laikinai paklebonavęs grįžo iš Bagaslaviškio kun. K. Čibiras ir parsivežęs maisto produktų mus gardžiai pavaišino. Jis ir vėl išvažiuoja į Čiobiškį klebonauti.

Iš Gervėčių atvyko vikaras kun. A. Jakovonis. Jis prisiperka lietuviškų knygų ir veža ten platinti. Išsivežė pilną maišą. Dar pasimokė pas mane vienos giesmės melodijos – mokys žmones bažnyčioje giedoti.

Šiandien mirė Jadzė Valterytė (1899–1919. V. 23).

Gegužės 24 diena. Sapnavau, kad dr. J. Basanavičius skrajojo virš Vilniaus ir nusileido ant Gedimino kalno. Iš to padariau išvadą, kad Vilnius bus „Šiaudinė Lietuvos sostinė“.

Po lietuviškų gegužinių pamaldų Katedroje įvyko Jadzės Valterytės laidotuvės į Rasų kapinės. A. a. Jadzė buvo kilni mergaitė, patriotė. Ji priklausė Katalikų mokytojų Sąjungai, Krikščionių demokratų partijai, Blaivybės draugijai ir kt. Mokytojavo dr. Vileišio Dviklasėj mokykloj. Turėjo gražų balselį. Prieš kelerius metus, kai buvo „Tėvynės Sargo“ redakcijos pašventinimas, sudarėme kvartetą: Jadzė-sopranas, jos seselė Emilė-altas, kun. P. Dogelis-tenoras ir aš-bosas. Vilniaus g. 22. padainavome J. Naujalio „Mūsų dirva“ ir „Lopšinę“. Tada ryžomės per spaudą ir darbu plėšti įžėlusius Rytų dirvonus. Dabar prie jos karsto jos tėveliai, seselės ir giminės atsisveikina gailiomis ašaromis. Šv. Mikalojaus klebonas kun. V. Jezukevičius prie jos kapo pasakė jautrų pamokslą. Lakštingalos gretimame medyje irgi su ja atsisveikindamos lakštuoja. Ir mes visi kartu liūdime, kad karštinė atima iš mūsų jaunas, darbingas jėgas. Laidotuvėse dalyvavo kun. kan. J. Kukta, Didžiosios prieglaudos ir Dviklasės mokyklos mokiniai ir daug žmonių. Ilsėkis, mieloji sesyte, Viešpatyje.

Pranešiau raštu lenkų policijai, kad rytoj įvyks Blaivybės draugijos pramoga–gegužinė. Tačiau komendantas, pastebėjęs, kad raštas parašytas lietuvių kalba, atmetė ir liepė parašyti lenkiškai. Vis dėlto antro lenkiško rašto nerašiau. Juk reikia kovoti už savo kalbos teises.

Gegužės 25 diena. Šiandien Blaivybės draugijos gegužinė Blaivininkų darže prie Zakreto . Bilietas 50 kap. Susirinko inteligentai, tarnaitės, vyresni prieglaudų vaikai ir kt. Buvo dainuojama, deklamuojamos eilės, vyko bendri žaidimai. Atvežė pilną vežimą giros. Užmokėjau po 4 markes už butelį, tačiau gerti neteko – visa iškėlė lauk.

Lietuvos atstovas Varšuvoje dr. J. Šaulys atvyko į Vilnių politiniais reikalais.

Lenkai skleidžia gandus, kad jie atsiėmę iš lietuvių Širvintas ir paėmę 3 vokiškas ir 2 lietuviškas patrankas. Oficialių žinių nebėra. Lietuvių ir lenkų laikraščiai labai prieštaringi.

Po gerų pietų pas kun. K. Staševskį pamokiau zitietes dainuoti keturbalsių dainelių jų ruošiamam vakarui.

Dėl įvairių gandų mūsų ūpas blogas.

Gegužės 26 diena. Pirmadienis. Grinevičius, lenkų mokesčių inspektorius, sutikęs mane gatvėje, sako, kad lietuviams užėmus Širvintas, vietos dekanas J. Navickas pasielgęs netaktiškai, pradėjęs sakyti pamokslus lietuviškai, tai žmonėms nepatiko.

Lietuvių valdžia laikydamasi vokiečių ūkinės sistemos pradėjo surašinėti gyvąjį inventorių. Žmonės pabūgo rekvizicijų. Kreipėsi į lenkų kariuomenę, kad juos gelbėtų nuo lietuvių. Lenkai tarė: „Owszem“ ir atėmė Širvintas.

Grinevičius, kaip mūsų namo gyventojas, buvo man gerai pažįstamas. Jis pristatinėjo kunigams bažnytinį vyną. Tai buvo Maišiagalos ar Širvintų šlėktelė, 60 metų. Įsikarščiavęs sakė, kad, jei lenkai nebūtų sugebėję atsiimti Širvintų, jis pats būtų ėjęs su šautuvu padėti kovoti. Jis tuo mane įžeidė ir suerzino. Tad aš jam tariau: „Žinai, brolau, nepatariu tau kištis į karo žygius. Dabar esi raišas viena koja, gali netekti ir kitos, o blogiausiu atveju gali netekti ir galvos. Sudiev!“

Tęsinys kitame numeryje

Rytų Lietuva

Kam patogu pamiršti istorijos pamokas

Aušra KALINAUSKIENĖ, Vilnius

Rytų Lietuvos atstovų II suvažiavimas įvyko rinkimų į Seimą išvakarėse (spalio 8 dieną), todėl gal ir nenuostabu, kad jame apsilankė nemažai kandidatų į Seimo narius. Tuo labiau, kad Rytų Lietuvos reikalų taryba ir „Vilnijos“ draugija, tikėdamasi daugiau pozityvių būsimo Seimo veiksmų Rytų Lietuvos klausimais, sudarė bendradarbiavimo sutartį su tautininkų frakcija ir kvietė balsuoti už Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų sąrašą ir jo kandidatus. Kaip rodo pastarojo meto įvykiai, Rytų Lietuvos atstovams ir „Vilnijos“ draugijai aukščiausiųjų valdžios ešelonų pagalbos tikrai reikia.

Prasminga, kad suvažiavimas prasidėjo Lietuvos himnu, kurį pradėjo Pabradės „Ryto“ gimnazijos moksleiviai.

Svarbu ir tai, kad pirmiausia susirinkusieji buvo pakviesti paminėti Vilniaus dieną, prisiminti Lenkijos įvykdyto Rytų Lietuvos užgrobimo 88-ąsias ir teisėto grąžinimo Lietuvai 69-ąsias metines.

Pabradės „Ryto“ gimnazijos moksleiviai koncertu sveikino Rytų Lietuvos atstovų II suvažiavimo dalyvius

Kam patogu pamiršti istorijos pamokas?

Tokia jau yra žmogiškoji atmintis: iš vaikystės išsinešame tik kai kuriuos, labiausiai į vidinę atmintį įsirėžusius epizodus. Vienam karas – tai lyg pasakų žvaigždė, iš už kalniuko pasirodęs saulėje blyksintis raitininko šalmas. Kitam – ties nebejudančiu tėvų skausme suklupusi motina.

Pasikalbink Vilnijos krašto senolį – papasakos, kaip lenkų žandarai iš klasės jų mokytoją išsivarė, mokyklą išblaškė, kaip trispalvės spalvomis padabintą kaimo kryžių vertė.

Istorikas Romas Batūra mena, kaip lenkų žandarai basą varė į Lydą ūkininką, kuris mokė vaikus lietuviškai.

– Mano tėvas buvo savanoris ir Širvintų kautynių dalyvis, - sako jis. – Todėl man ir mano šeimai posakis „Mes be Vilniaus nenurimsim“ nėra tuščias skambesys. Romas Batūra tvirtina, kad nėra tinkamai saugomas atminimas tų, kurie kovėsi dėl Vilniaus ir Vilniaus krašto, kad dar nėra iki galo išsiaiškinti ir paviešinti Armijos Krajovos žiaurumai ir jų veiklos padariniai.

Klausia:

– Ar yra išaiškintos Vilniaus Žvėryno aukos? Juk būdavo taip: „krajovcai“ beldžia į duris, jeigu atsako lietuviškai – šaudo.

Dabar, kai Lietuvos ir Lenkijos prezidentai pabandė prie derybų stalo susodinti abi kadaise kovojusias puses ir priversti jas surūkyti taikos pypkę, regis, būtų galima ir blogo nebeminėti. Tačiau ar galima paminti istorinę atmintį? Ir ar neturėtume pasimokyti iš žydų tautos, kuri alei detalę siekia atkurti istorinę tiesą apie tuos, kurie nusikalto žmogiškumui?

Kalbėdamas apie Vilniaus krašto okupaciją istorikas Tomas Baranauskas trumpai aptarė Lietuvos ir Lenkijos istoriją, priminė istorinius abiejų tautų ryšius, iškėlė faktus, kodėl ir kada buvo pradėta Lietuvos lenkinimo politika ir kodėl jos įrankiu tapo šilališkis Juzefas Pilsudskis, kurio atminimui nusilenkti į Vilniaus Rasų kapines atvyksta lenkai.

– Jie pagerbia savo „didvyrį“, o mes net nepasistengiam primint savąją tiesą, - sako Romas Batūra. – Pakaktų netoliese stovinčio atminimo paminklo su įrašu, nurodančiu, kiek lietuvių žuvo 1919-1944 metais kovodami dėl Vilniaus krašto. Manau, kad būtina pagaliau susisteminti visą istorinę su Vilniaus diena susijusią medžiagą ir pasirūpinti, kad būtų įsteigtas Vilnijos krašto genocido aukų muziejus. Tačiau šį klausimą turi padėti spręsti Vyriausybė.

Visų pasisakiusiųjų kalboje skambėjo panaši gaida: kur bebūtų, lietuvis visomis išgalėmis stengėsi išsaugoti istorinę atmintį ir tautinį identitetą.

Ar atkūrus nepriklausomybę tai lengviau?

Vilnius mūsų, o mes...

Prisimenu atgimimo laikus. Tada teko kaip žurnalistei važinėti po Rytų Lietuvos kaimus, girdėti ir skleisti iki tol menkai kam žinotą informaciją apie Rytų Lietuvoje vykdytą nutautinimo politiką. Antai Šalčininkų rajone toje pačioje šeimoje vaikai ir tėvai galėjo būti įregistruoti skirtingomis pavardėmis ir net kaip skirtingų tautybių asmenys. Žmonės tokią anomaliją aiškino paprastai: „Gimė vaikas lenkų laikais – buvo rašomas lenku. Užėjo rusai – vėl mūsų pavardes iškraipė.“ Ir žvelgdavo su nesumeluota viltimi: „Dabar tikimės, kad galėsime pasikeisti dokumentus ir visa šeima atgausime savo šaknis, kad mūsų vaikai galės mokytis lietuviškai.“ To žmonėms linkėjome.

Kartu su mumis važinėję sąjūdžio atstovai žadėjo: Lietuvoje valstybinė kalba bus lietuvių kalba; bus įsteigtos lietuvių mokyklos; valstybės tarnautojai, visų įstaigų darbuotojai privalės su interesantais bendrauti lietuviškai; užrašai viešose vietose turės būti lietuviški; žmonės nevaržomai galės puoselėti savo kultūrą ir tradicijas.

Praėjo dvidešimt metų nuo Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio pirmųjų žingsnių. Nuo tų dienų, kai petys petin stovėjome mitinguose, kai šimtatūkstantinė minia lyg viena krūtine atsidusdavo „Laisvę Lietuvai“.

Esame laisvi. Tačiau ar visada žinome, ką su laisve daryti, ar mažais žingsneliais nesitraukiame, užleisdami pozicijas tiems, kurie anomis dienomis ketino skelbti autonomijas? Ar neįgyja naujo pagreičio senoji krašto lenkinimo politika?

– Esu savo kailiu patyręs, ką reiškia Vilnijos krašto istorija, - tvirtino suvažiavime kalbėjęs Šalčininkų krašto atstovas Vidmantas Žilius. – Kai nuvažiavau į Šalčininkus, rajone nebuvo nei lietuvių, nei lenkų kalbų. Pradžioje atsirado keturios lietuviškos mokyklėlės, vėliau Alio Vidūno ir profesoriaus Zigmo Zinkevičiaus pastangomis jų tinklas išsiplėtė. O šiandieną, nors lietuvių ir lenkų moksleivių skaičius tas pats, beliko tik viena lietuviška mokykla Jurkūnuose. Kitos uždarytos.

Nereikia nei vaizduotės įtempti, nei sapnuoti, kad išgirstum, kaip prie šiandieninės valstybės vairo stovintys vyrai vienu balsu tvirtina nėra ir gana lėšų nei mokytojams, nei mokykloms. Gavo savo 15 procentų didesnius atlyginimus ir tegu patyli. Ir niekam tuo tarpu ypatingai nerūpi, kad Vilnijoje šį kartą atkakliomis savo pačių pastangomis prarandame lietuviškąjį švietimą. Manau, sutiksite – reikėjo pastangų, kad būtų sėkmingai sugriauta tai, ką per didelį vargą buvo pavykę padaryti pirmaisiais nepriklausomybės metais.

Ar ne todėl šiandieną tų pačių Šalčininkų rajono mokytojai priversti rašyti peticijas, kuriose reikalaujama palikti teisę rašyti pavardes lietuviškomis raidėmis. O priešrinkiminis Lenkų rinkimų akcijos akibrokštas? Daugelyje Vilniaus vietų jie išklijavo agitacinius plakatus tik viena – rusų kalba, aiškindami, jog vadovavosi Tautinių mažumų įstatymais. Objektyvumo ir teisybės dėlei reiktų pastebėti, kad tik ta įstatymo dalimi, kuri jiems patogi. Mat, jeigu jį vykdytų visą, turėtų greta įrašyti ir tekstą lietuvių kalba.

Čia jau nebekalbėsime apie nesibaigiančias diskusijas dėl gatvių pavadinimų rašymo, dėl senkančios galimybės su valdininku susikalbėti valstybine kalba.

Kas vyksta? Kaip atsitiko, kad prieš 88 metus Lenkijos užgrobtas ir tik prieš 69 teisėtai grąžintas Lietuvai Vilnius ir Vilniaus kraštas dabar, nepriklausomybės laikais, yra priverstas tęsti, regis, niekada nesibaigsiančią kovą dėl lietuvybės?

Pirmieji žingsniai buvo gražūs ir teikė vilties gyventi kaip visame civilizuotame pasaulyje. Valstybėje, kurioje kitatautis, siekiantis integruotis į šalies gyvenimą, pirmiausia prisiekia būti lojalus to krašto pilietis, gerbti jo įstatymus. Kur mokosi valstybinės kalbos ir gali pretenduoti į tarnybą tik tuo atveju, jeigu išlaiko egzaminus, ten dar ir testais vadinamus. Tokius, žinote, ne „paukščiukui“. O tautinės savasties išlaikymas yra pirmiausia jo paties reikalas.

Gal aplinka buvo pernelyg nuolanki ir nuolaidi? Gal nebuvo valstybinės politikos?

Beje, padarykite skaitymo pertraukėlę ir prisiminkite: kuri iš partijų savo programoje bent jau deklaruoja ne priešrinkiminį, o realų rūpestį Rytų Lietuva?

Ar tolsta Lietuva nuo Lietuvių?

„Aš kaltinu Lietuvos valdžią“ – tokiu drastišku pareiškimu savo pasisakymą pradėjo Baltarusijoje gyvenantis Alfonsas Augulis. Ir paaiškino, jog kaltina tuo, kad Lietuva tolsta nuo lietuvių, kurie gyvena etninėse Lietuvos žemėse.

Savo, regis, kategorišką teiginį A. Augulis rėmė faktais, kurių dalis leistų manyti, kad tebegyvename anais prieš dvidešimtį metų istorijon brėžtais metais.

– Gervėčių, Pelesos ar Baltarusijos teritorijoje gyvenantys lietuviai turi peržengti aibę biurokratinių barjerų, norėdami atvažiuoti į Lietuvą: reikia notariškai patvirtintų pažymų, kad Lietuvoje tave priimsiantys žmonės garantuoja pilną išlaikymą, nebekursuoja autobusai (išskyrus į Gervėčius, ir tas privatus). Studentai negali iš namų parsivežti maisto, o kai pabandai aiškintis, atsako trumpai „eik skųstis Landsbergiui“. Bet kodėl iki šiol – Landsbergiui? Juk kai kuriuos tarpvalstybinius susitarimus priėmė jau kitų asmenų sudaryta vadovybė. Galima tik spėlioti, jog šis atsakymas iki šiol yra vienintelis todėl, kad nuo atgimimo laikų ir nebebuvo rodoma politinė valia padėti už Lietuvos ribų gyvenantiems tėvynainiams išsaugoti savastį. Pasak A. Augulio, Baltarusijoje buvo paskelbti oficialūs duomenys: šios valstybės teritorijoje gyvena 300 tūkstančių lietuvių kilmės žmonių. Lietuva tokių skaičių neskelbia. Kaip kad neskuba leisti žemėlapių, kuriuose būtų matyti mūsų etninės žemės, piliakalniai ar kiti paveldo objektai.

– Nori pasitikslinti istorines žinias, turi ieškoti lenkų leidinių – jie nebijo parodyti savo istorinės praeities, - tvirtina prelegentas. – Mūsų valstybė net neturi sutarčių su kaimynais, kuriose būtų nurodyta, jog pastarųjų teritorijoje yra mūsų etnosas. Tuo tarpu tarptautinėje teisėje numatyta, kad esant tokio pobūdžio tarpvalstybiniams susitarimams, etninėse „salose“ gyvenantys piliečiai ir jų siekiamybė išsaugoti tautiškumą ginami tarptautiniais įstatymais. O kaip ginami mes?

Taigi Baltarusijos lietuviai dairosi, kas juos, gyvenančius etninėse Lietuvos žemėse, užtartų. O tuo tarpu mes su jumis, skaitytojau, Lietuvoje antikorupcinius, teisinius ir paveldosauginius mazgelius mazgome. Dažnas žinome, kad už valstybės (tai yra, mūsų su jumis) lėšas Pelesoje buvo pastatyta puiki gimnazija. Tačiau yra ir dalykų, kuriuos žino mažuma. Mat po keleto metų nuo iškilmingo jos atidarymo dalis patalpų buvo užleistos baltarusiškai mokyklai. Istorija baigėsi tuo, kad vieną koją įkėlusieji netruko ir antrąją įkelti. Tad dabar lietuviukai, pasak A. Augulio, ir vėl... liko podukros vietoje. Savo pačių namuose.

O mes... esame kviečiami telkti lėšas mokyklai Afrikoje. Tai ne anekdotas. Tai tikrų tikriausia tiesa. Tuo tarpu, kai Vilnijoje pamažu nebelieka lietuviškų mokyklų, kai Pelesoje tokia padėtis, mūsų entuziastai pasišovė gelbėti nuo neraštingumo Afriką.

Ir ką čia bepridėsi? Nebent tai, kad senoliai teigdavo: pirmiausia reikia apsišluoti savame kieme.

Skaudus tebėra ir jau anksčiau minėtas pavardžių rašymo klausimas. Ten dar tebėra šeimų, kuriose pavardės kaip buvo, taip ir lieka skirtingos, nes nėra tarpvalstybinių susitarimų, pagal kuriuos kadaise surusintas pavardes būtų galima „atlietuvinti“. Gimimo liudijimuose nėra rašoma tautybė.

Tad kokia gi vizija? – paklausite.

Ogi taip. Praėjus dvidešimčiai metų nuo Sąjūdžio įsikūrimo dar atvažiuoja į Lietuvą gražiakalbių skardžiabalsių močiučių ansamblis iš Pelesos. Praėjus dar dvidešimčiai, ten gali telikti vien gražūs lietuviški pavadinimai, kurių kilmę vien istorikai bežinos.

Keramikos paroda

Molio cheminė formulė – redukcija

Dalia Gentvainytė

Man labai malonu jums pristatyti **Dalią Gentvainytę** – originalią, subtilią menininkę. Dalia nuo pat studijų laikų aktyviai dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose ir mūsų šalies simpoziumuose, seminaruose, parodose, projektuose, dalijasi patirtimi su Danijos, Austrijos, Italijos, Vokietijos, Latvijos, Norvegijos, Taivanio, Amerikos ir kitų šalių menininkais, išlikdama savita, lakoniškos, ryškios ir įtaigios plastikos meistre. Dalia – ne tik menininkė, bet ir pedagogė. Išskirtinis Dalios Gentvainytės bruožas – sugebėjimas bendrauti su vaikais, įsigilinti į jų pasaulį. 2008 metų spalio 1 dieną Dalia Gentvainytė „Arkos“ galerijoje atidarė ilgai lauktą ir brandintą personalinę parodą „REDUKCIJA“. Ta proga su autore kalbamės.

Sakykite, kodėl parodą pavadinote „REDUKCIJA“?

Redukcija – technologinė ir filosofinė sąvoka. Tai procesas, kai iš oro paimamas deguonis. Keramikoje – tai technika, kai degimo metu keramikinių darbų glazūros metalizuojasi, pasikeičia molio spalva. Keramika turi savitą, žavų bruožą – gali tik numanyti, kaip atrodys tavo darbai po degimo, tačiau niekad nežinai iki galo, ar įsiprasmins idėjos, ar naudotos spalvos atrodys taip, kaip planavai. Redukavimas suteikia dar daugiau paslapties, nes, redukuojant darbus, vyksta įvairūs pokyčiai. Iš tikrųjų šią techniką ypač vertinu, ji darbams suteikia ryškumo, puošnumo, subtilumo. Gamtos ir žmogaus gyvenime vyksta tam tikri transformacijos procesai: augimas, tobulėjimas, senėjimas. Mano kūryba taip pat kinta. Tai atsispindi parodoje.

Kurio laikmečio darbai eksponuojami šioje parodoje?

Darbai yra 2005 – 2008 metų.

Kokias dar technikas, medžiagas naudojote?

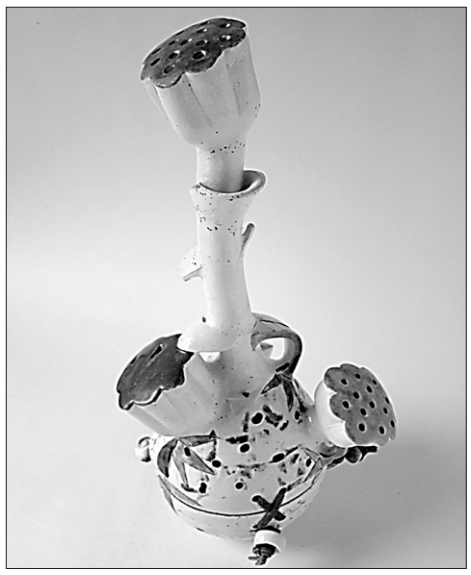
Man labiausiai patinka lipdyti iš balto molio, į kurį maišau kavą. Taip pat naudoju spalvotus angobus. Glazūros labai įvairios: vario oksido, transparantinės bespalvės, matinės bespalvės. Savo darbus degiau apie 1020 laipsnių temperatūroje.

Kokio pobūdžio darbai sudaro šią parodą? Kokią paskirtį jie turi? Kokios jų simbolinės prasmės?

Mano ekspoziciją sudaro įvairių formų taupyklės: smėlio laikrodžiai, žemės grumstai, sėklos, pražydę akmenys. Tai simboliai, reiškiantys gamtą, laiką gamtoje, pradžią ir pabaigą arba ciklišką, kintamumą, kurį jau minėjau. Taigi mano darbai – funkcionalūs, pritaikomi praktiškai (skirti pinigams taupyti) ir, žinoma, yra estetiška interjero dalis. Akmens ir taupyklės sąsaja – tai aliuzija į senovę, kai alchemikai įnirtingai ieškojo filosofinio akmens praturtėjimo tikslais, tikėdamiesi akmenį ar paprastą metalą paversti auksu. Akmuo,

mestas į Kristų, pražysta. Kitaip tariant, man svarbios moralinės, psichologinės žmogaus nuostatos, istorinio – kultūrinio išgyvenimo nuostatos. Smėlio laikrodis – tai valandų stiklinė, simbolizuojanti pradžią ir pabaigą, gimimą ir mirtį, nepaliaujamą laiko tėkmę, metų laikų kaitą, pabirumą ir neapčiuopiamumą iliuziškumą. Visuose darbuose dominuoja žiedo motyvas. Gėlė, lotosas – kaip atsinaujinimo, atsivėrimo pojūtis, hierarchinės tvarkos suvokimas.

Kas yra lipdymas? Kaip Jūs jaučiatės lipdydama? Girdėjau, kad lipdymas iš molio gali būti taikomas kaip terapija?

Lipdyt smagu, kaip šukuotis plaukus, žiūrėt į žvaigždes. Menas – mistinis, įtraukiantis dalykas. Būdama trylikos metų ėjau mokytis piešti pas tapytoją Boleslovą Motuzą ir jau tada žinojau, jog stosiu studijuoti keramiką. Nuo vaikystės žavėjausi didžiosiomis senovės majų, inkų, actekų ir Egipto civilizacijomis. Šių kultūrų menas visada darė didelį įspūdį, skatino pažinti molį ir kurti ką nors savo. Man įdomu įkūnyti mintį, ieškoti naujų formų, išsiimti daiktą iš krosnies, stebėti medžiagų (molio, glazūrų) kaitos procesą.

Galbūt galėtumėte pasakyti ką nors apie savo ateities planus? Ar dar surengsite tokių gražių parodų?

Neteikiu ypatingos reikšmės ateities planams. Norėčiau tęsti ir tobulinti pražydusių akmenų idėją. Turiu vilties.

Labai ačiū už pokalbį.
Kalbėjosi Milda ARČIKAUSKAITĖ

Zanavykų patriotų takais

Tęsinys. Pradžia Nr. 18

Tai buvo tipiškas Mažosios Lietuvos miestas, palaikęs itin glaudžius ryšius su vos už kelių šimtų metrų – kitapus Šešupės ir Širvintos santakos esančiu Kudirkos Naumiesčiu. Nors Širvintos miesto gyventojai daugiausiai vokiečių kilmės, tačiau jau buvo pramokę lietuviškai, perėmę dalį lietuviškų papročių. Vieni pas kitus ėjo ieškodami darbo, apsipirkti ar mokytis. Širvinta buvo ir tenykštės liuteronų parapijos centras, per jį prieš šimtmetį ėjo ir knygnešių takai, kuriais iš Karaliaučiaus krašto į Lietuvą keliavo draudžiama spauda. Šiuo metu senųjų unikalios architektūros pastatų nebelikę. Šeimininkauja tik keliolika rusų kareivių. Pirmoji nedidelė įvairių daiktų, nuotraukų paroda surengta 1996 m. Ją surengti Spranaičius paskatino tuomet į šį kraštą pradėję važinėti iš Karaliaučiaus krašto kilę Vokietijos piliečiai. Po jos į Kudirkos Naumiestį dažniau važinėti pradėjo buvusių širvintiečių delegacijos ir ėmė dovanoti įvairius daiktus, nuotraukas, dokumentus, pačių braižytus gimtųjų vietovių žemėlapius, užrašytus prisiminimus.

Saulėgrąžos žiedas - Sintautai

Kitas kelionės punktas – Sintautai. Nedidelis, bet šviesus kaip saulėgrąžos žiedas, Sintautų miestelis, prigludęs prie kelio Šakiai-Kudirkos Naumiestis. Sintautų vardas istoriniuose šaltiniuose minimas jau 1561 m. Tada prie Šešupės ir Aukspirtos upelio keturi karališkosios malonės valdiniai Petras, Vilius, Jurgis ir Grigas Suntautavičiai (Suntauto vaikai) gavo 3 valakus žemės. Taip ši dar Veliuonos dvaro giriose esanti vietovė imta vadinti Suntautaičiais. Sintautų miestelyje ryškų kultūrinį pėdsaką paliko XIX a. vid. klebonavęs švietėjas, rašytojas, kun. A. Tatarė, kurį mena kuklus muziejėlis senojoje bažnyčioje ir koplyt-stulpis jos šventoriuje. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, čia įsikūrė valsčiaus savivaldybė, žemės ūkio kooperatyvas, smulkaus kredito bankelis, parapijos salė, paštas, biblioteka, valcinis malūnas, aliejaus spaudykla, krautuvės. 1924 m. pastatyta ir šiandien veikianti pieninė. II -ojo pasaulinio karo metais, besitraukiant hitlerininkams, frontas ties Sintautais laikėsi dvi savaites, todėl miestelis smarkiai nukentėjo. Derlingos Sintautų krašto žemės, turtingi ūkininkai Lietuvai davė daug žymių žmonių: Nepriklausomybės akto signatarus Saliamoną Banaitį ir Joną Vailokaitį, poetą Praną Vaičaitį ir Edmundą Steponaitį, muzikus Juozą Kamaitį, Kazimierą Viktorą Banaitį, kalbininką Juozą Pikčilingį, choreografą Juozą Lingį ir kitus. Daugelis jų mokėsi senojoje ir šiandien tebestovinčioje Sintautų mokykloje, o jų atminimas įamžintas vidurinės mokyklos literatūriniame muziejuje, amžino poilsio dauguma atgulė Sintautų kapinaitėse. Aplankę jas, padėję gėlių ir nusilenkę praeities patriotams, keliautojai prie Senosios bažnytėlės (dabar kunigo ir rašytojo Antano Tatarės muziejėlis) susitiko su ne mažiau žymiu bei svarbiu dabarties Lietuvos puoselėtoju, Sintautų bažnyčios atstatytoju, kunigu prelatu Antanu Maskeliūnu.

Apžiūrėję muziejėlį, visi patraukė link vienos iš svarbiausių miestelio vietų – Sintautų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios. Veliuonos valdytojas Albertas Radvila 1641 m. pastatė medinę koplyčią. Ją retkarčiais aptarnaudavo Naumiesčio karmelitai. Apie 1685 m. paskirtas nuolatinis kunigas, 1697 m. pradėtos rašyti metrikų knygos. 1703 m. minima maža bažnyčia, apipuvusiomis grindimis. Nors 1788 m. ji sudegė, tais pačiais metais pastatyta nauja. Ją 1800 m. konsekravo Vygrių vyskupas Mykolas Pranciškus Karpavičius; įkurta parapija. Sudargo klebonas Petras Jucevičius 1822 m. paskyrė bažnyčiai 15 000 auksinų. XIX a. pirmojoje pusėje veikė parapinė mokykla. Sintautuose 1855-1863 m. klebonavo švietėjas, rašytojas, vertėjas A. Tatarė (Totoraitis, 1805-1889). Jis sutvarkė parapijos trobesius, apie 1860 m. suremontavo bažnyčią, įrengė 3 altorius, pastatė varpinę, mokyklą, kleboniją, prieglaudą, įveisė didelį sodą su keliais šimtais šilkmedžių, nutapė paveikslų, nupirko varpą. Jis už 1863 m. sukilimo rėmimą ištremtas į Penzos guberniją. Amnestuotas be teisės grįžti į Lietuvą. Bažnyčia 1907 m. sudegė. Nesulaukus valdžios leidimo, pradėta statyti laikina. Policija mėgino uždaryti be leidimo statomą maldyklą, tačiau gyventojai pasipriešino. Laikinoje bažnyčioje 1908-1909 m. neleista laikyti pamaldų (laikytos kapų koplyčioje). 1907 m. įsikūręs „Žiburio“ draugijos skyrius įsteigė biblioteką-skaityklą. 1909 m. pradėtos degti plytos naujai mūrinei bažnyčiai. 1913 m. pašventintas jos kertinis akmuo. Statybą sutrukdė karas. Kunigo Stanaičio rūpesčiu 1918-1922 m. bažnyčia pastatyta (pirmos pamaldos laikytos 1922 m. gruodžio 8 d.). 1920 m. įsikūrė pavasarininkų kuopa. 1944 m. rugpjūčio 20 d. vokiečių artilerija bažnyčią padegė ir apgriovė. Po Antrojo pasaulinio karo Sintautų klebonas Jonas Damijonaitis (1901-1949) areštuotas ir įkalintas mirė Vilniaus kalėjime.

Laikina bažnyčia 1950 m. įrengta parapijos namuose. Administratorius kunigas Antanas Maskeliūnas po 1971 m. ją suremontavo, 1977 m. pristatė bokštą, įvedė šildymą. 1989 m. gautas leidimas atstatyti mūrinę bažnyčią. Ši dvibokštė Sintautų bažnyčia su gražiais vitražais ir atkurtu skulptoriaus Vinco Grybo altoriumi buvo atstatyta 1995 m. kunigo prelato A. Maskeliūno rūpesčiu.

Po šio susitikimo, pažinties su bažnyčia ir jos patriotu A. Maskeliūnu, žygio dalyviai pasuko link senosios ir gerokai apgriuvusios medinės, didžiuosius krašto vyrus menančios, mokyklėlės, kur vyko pirmieji Sintautų krašto dainiaus Prano Vaičaičio skaitymai Sintautuose, skirti kraštietės poetės V. Vilčinskienės gimtadieniui. Juose dalyvavo ir savo eiles skaitė kraštietės poetės: Valerija Vilčinskienė, Vaiva Markevičiūtė, Anna Povilaitienė, Antanina Klimaitienė, Zita Nikolaitienė. Dainavo Sintautų kultūros centro romansų ansamblis vadovaujamas Jūratės Navickienės, poeto P. Vaičaičio eiles skaitė Sintautų kultūros centro darbuotojos L. Girdauskienė ir V. Čeplevičienė.

Žygis buvo užbaigiamas gėlių padėjimu, uždegta žvakute ir tylos minute prie Genocido aukų memorialo Šakių kapinėse.

Šiame zanavykų patriotų kelyje dalyviai sutiko tikrai daug buvusių bei esamų Lietuvos šviesuolių, darbštuolių ir gynėjų, klojusių pamatus Tėvynės suklestėjimui. Tyloje galima susimąstyti ir suvokti, kad tik prisimindami juos bei pratęsdami nebaigtus Tėvynės kūrimo darbus, kiekvienas gali įprasminti ir savo kasdienę veiklą.

Informaciniai žygio rėmėjai: laikraščiai - „Valsčius“, „Draugas“, „Mokslo Lietuva“, Lietuvių jaunimo bendrija „Lituanica“.

Pabaiga

Pagal informaciją internete parengė
VšĮ „Sintautų akademija“ projektų vadovas
Vitas GIRDAUSKAS

Plunksnos broliams vienos paros išbandymas

Erika MINKEVIČIENĖ, Trakai

Krašto apsaugos ministerija žurnalistų žygius organizuoja nuo 2000 metų. Kiekvienas žygis skiriamas tuo metu aktualiai temai. Pirmieji žygiai supažindino su šauktinio tarnyba, vėlesni – su kintančiomis kariuomenės užduotimis integruojantis į NATO ir ruošiantis dalyvauti tarptautinėse operacijose už šalies ribų. Paskutiniųjų organizuotų žygių tema atspindėjo kariuomenės užduotis, užtikrinant valstybės vidaus saugumą taikos metu. Šiais metais žiniasklaidos atstovai bei atstovės į Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomąjį pulką Rukloje atvyko rugsėjo 19 dieną.

Bendra nuotrauka su ministru

Žurnalistams kariškos uniformos ir nelengvos pratybos

Aštuoniolika žygyje dalyvavusių žurnalistų ir fotografų iš įvairių šalies masinių informavimo priemonių, tarp jų ir „Trakų žemės“ korespondentė, turėjo galimybę pasijusti tikrais kariais. Kariškas uniformas apsivilkusiems žurnalistams buvo priskirti būsimieji profesinės karinės tarnybos kariai, kurie naujokus globojo iki pat pratybų pabaigos.

Diena prasidėjo trumpu instruktažu apie profesinės karo tarnybos kario dienotvarkę. Žygio dalyviai buvo supažindinti su AK-4 MT ginklais. Su M113A1 šarvuočiais vyko į Gaižiūnų poligono šaudyklą, kur išklausę šaudymo vadovo instruktažą, dalyvavo kovinio šaudymo, o vėliau po treniruočių su dujokaukėmis – ABC pratybose. „Naujokams“ teko vykdyti

Ministro Juozo Oleko kalba prie vaišių stalo

Žygio dalyviai Gaižiūnų poligone

ir naktines užduotis: įveikti sudėtingą vandens kliūtį – apsirišus virvėmis ir karabinu užsikabinus už lyno persikelti per Lomenos upelį, įsirengus stovykloje vykdyti žvalgybos, sargybos užduotis, o paryčiais užpuolus stovyklą teko susirinkti daiktus, sutvarkyti stovyklavietę, greitai stoti į rikiuotę ir skubiai atsitraukti į atsarginį rajoną. Žurnalistai ištvėrę sunkumus laukė išauštančio ryto, kurį vainikavo ekstremalių kliūčių ruožas „Šlovės takas“. Jam po trumpos nakties miške žygio dalyviai ruošėsi labiausiai.

Kliūčių ruožo „Šlovės takas“ įveikimas

Ankstų rytą, po trumpo apšilimo prieš kliūčių ruožą, žurnalistai poromis pajudėjo link tikslo. Juos lydėję garsūs šūviai ir dūmų kamuoliai privertė pasijusti kaip tikrame kare. Slidūs rąstai, šliaužimas po spygliuotos vielos užtvara, šaltas rytinis purvas batuose bei kelnėse – visa tai kliūčių ruožo dalyviai patyrė savo kailiu.

Nors, atrodo, su kiekvienu įveikto ruožo metru jėgos seko, jaunieji PKT kariai parkritusiems ištiesdavo ranką, stabtelėdavo ir palaukdavo vėluojančių porininkų.

Pažymėjimai iš ministro Juozo Oleko rankų

Po kliūčių ruožo įveikimo grįžusių į mokomąjį pulką laukė karšta pirtis. Po to Lietuvos krašto apsaugos ministras Juozas Olekas dalyviams įteikė pažymėjimus. Pokalbį su ministru žurnalistai pratęsė prie bendro vaišių stalo. Dalyviai dalijosi įspūdžiais, džiaugėsi pasinaudoję nekasdieniška galimybe išmokti šaudymo, žvalgybos, stovyklos apsaugos, gynybos ir kitų taktikos užduočių, kurios numatytos baziniame profesinės karo tarnybos kario kurse.

Autorės ir KAM nuotr.

Kliūčių ruožo „Šlovės takas“ įveikimas

Lietuva-Ukraina

Vilniaus ukrainiečių bendrija: veikla ir perspektyvos

Straipsnis skiriamas dr. Nadijai Neporožniai atminti (1948 09 09–2004 11 27)

Plečiantis Lietuvos ir Ukrainos moksliniams bei kultūriniams ryšiams svarbus vaidmuo tenka jau nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje įsikūrusioms ukrainiečių draugijoms, turinčioms ilgalaikes tradicijas: ne viena jų pradėjo veikti dar tarp Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų.

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ
Šiaulių universitetas, Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas

Tęsinys. Pradžia Nr. 18

Organizacijų veiklą liudija vykstantys renginiai: parodos, koncertai, susitikimai, paskaitos, jubiliejinės ir mokslinės konferencijos, knygų pristatymai, poezijos vakarai. Paminėsime keletą pastarųjų metų renginių.

Dėmesys Tarasui Ševčenkai

Jau tradiciniais renginiais tapusios kasmetinės Taraso Ševčenkos (1814–1861) dienos kovo mėnesį. Jų metu vyksta koncertai, atidaromos parodos, skaitomos eilės. Į renginius atvyksta Ukrainos kobzariai, bandūristai, meno kolektyvai. Kaip yra teigęs Ukrainos ambasadorius Borys Klimčiuk, T. Ševčenka – jau tapęs simboliu ukrainiečių bendrumos.

1829–1831 m. ukrainiečių minties galiūnas T. Ševčenka gyveno Vilniuje. Čia jis patyrė pirmąją meilę, Vilnius turėjo didelę įtaką jo – dailininko – formavimuisi, bičiuliams į Vilnių rašė laiškus, o vėliau rašys: „Vilnius brangus mano širdžiai“. Šie žodžiai įamžinti 1964 m. atidengtoje memorialinėje lentoje, esančioje Vilniaus universiteto centrinių rūmų (Istorijos fakultetas) sienoje.

Liudijama, kad T. Ševčenka mokėsi tapybos pas profesorių J. Rustemą (dera pastebėti, kad tai nauja Vilniaus ukrainiečių bendrijos pastangomis pakeista paminklinė lenta). Vilniuje yra ir daugiau T. Ševčenkos vardą įamžinusių vietų.

2004 m. kovo 9 d. Pilies gatvės 10 namą papuošė memorialinė lenta, skirta Ukrainos žodžio, meno ir minties korifėjui Tarasui Ševčenkai. Paminklinės lentos – prasminga ukrainiečių susibūrimo vieta Taraso Ševčenkos gimimo ar mirties dieną: skamba jo žodžiais sukurtos dainos, deklamuojamos eilės, sakomos patriotinės kalbos – tai brangios, nepakartojamos akimirkos ne tik ukrainiečiui, bet ir kiekvienam gerbiančiam Ukrainą.

Vilnius T. Ševčenkos vardą įamžinęs ir gatvės pavadinime. Pastaruoju metu Ukrainos ambasada Lietuvoje, talkinant Vilniaus ukrainiečiams, atliko daug darbų naujam T. Ševčenkos vardo įamžinimui – tikimasi, kad 2009 m. Vilniuje bus atidengtas paminklas Tarasui Ševčenkai.

Keletą dešimtmečių Vilniuje, A. Puškino muziejuje, yra speciali, nors ir nedidelė T. Ševčenkos gyvenimui ir kūrybai skirta ekspozicija.

Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkė N. Šertvytienė ne kartą džiaugėsi, kad poetas gerbiamas ir Lietuvoje, kur liko jo gyvenimo pėdsakai. Ji yra akcentavusi: „Kiekvienam ukrainiečiui T. Ševčenka brangus ir sunku rasti tautą, kuri taip gerbtų savo didvyrius. Kas kartą skaitydami T. Ševčenkos kūrybą iš naujo stebimės, kad į daugelį nūdienos aktualių klausimų galime rasti atsakymus. Vilnius T. Ševčenkai tapo pirmuoju dideliu miestu už Ukrainos ribų. Tad neatsitiktinai Vilniuje išryškėjo jo nostalgija Ukrainai, vėliau išsiliejusi genialiais posmais tėvynei. Jo rūpestis dėl Tėvynės – ta, dėl ko jis pergyveno savo laikmečiu, labai aktualus šiandien mums ukrainiečiams – ir mes pergyvenam dėl Ukrainos ateities. Vilniuje gyvenantiems ukrainiečiams T. Ševčenka itin brangūs. Paminklinė T. Ševčenkos lenta prie Istorijos fakulteto tapo traukos centru: per jo šventes čia rinkdavosi ukrainiečiai ir

Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė prie savo siuvinėtų paveikslų

šie susibūrimai tapo pagrindu draugijos organizavimuisi tada, kai dar nebuvo ambasados, neturėta jokių patalpų“. Natalija Šertvytienė džiaugėsi, kad Ukrainos dainius rašė, jog Vilnius – brangus jo širdžiai, o vilniečiai ir ne tik ukrainiečiai, bet ir kiti, kuriems T. Ševčenka brangus, susirenka į T. Ševčenkos šventę. Tai itin svarbu ukrainiečiams.

Pasak Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkės, niekas gražiau nėra gebėjęs pasakyti apie dainių, kaip Ukrainos literatūros klasikas Ivanas Franko (1856–1916), 1914 m. kalbėdamas T. Ševčenkos jubiliejuje:

„Jis buvo kaimiečio vaikas ir tapo dvasios karalystės valdovu, jis buvo baudžiauninkas ir tapo žmonijos kultūros milžinu, jis buvo savamokslis ir parodė profesoriams ir knyginiams mokslininkams naujus šviesius ir laisvus kelius. Dešimt metų jis kentė carinės armijos muštrą, o dėl Rusijos laisvės padarė daugiau negu dešimt nenugalimų armijų. Likimas persekiojo jį, kaip įmanydamas, tačiau neįstengė jo sielos aukso paversti geležimi, neįstengė jo meilės žmonėms paversti neapykanta ir didyste. Likimas negailėjo jam kentėjimų... Gražiausią ir vertingiausią lobį likimas jam davė tik po mirties – nemirtingą šlovę, ir vis pražįstantį džiaugsmą, kurį milijonuose žmonių širdžių nuolatos žadina jo kūryba: iš naujo vis gilintis, nagrinėti, prisiliesti prie jo darbų. Toksai buvo ir tebėra mums, ukrainiečiams, Tarasas Ševčenka“.

Priminsime, kad Vilniuje 1861 m. pasirodė pirmieji T. Ševčenkos kūrinių vertimai, bet tai buvo vertimai į lenkų kalbą. Plečiantis žinioms apie T. Ševčenką, gausėjo jo gerbėjų. Ir 1883 m. Garliavoje susibūrė T. Ševčenkos kūrybos mylėtojų draugija (J. Andziulaitis-Kalnėnas, J. Mačys-Kėkštas, K. Sakalauskas-Vanagėlis ir kt.).

Pirmuoju T. Ševčenkos eilių vertėju tapo J. Andziulaitis. 1885 m. „Aušroje“, 1886 m. „Nemuno sarge“, 1887 m. „Lietuviškajame balse“ pasirodė T. Ševčenkos kūriniai lietuvių kalba.

Vėliau žymiausiu populiarintoju tapo Liudas Gira, 1912 m. Seinuose išleidęs knygelę „Taraso Ševčenkos eilių vainikėlis“. Jam priklauso ir pirmosios poeto gyvenimo ir veiklos apžvalgos lietuviškoje spaudoje.

Sovietmečiu išleista keletas T. Ševčenkos poezijos rinkinių (1952, 1955, 1961 m.), kur jo posmus vertė Liudas Gira, Vincas Mykolaitis-Putinas, Antanas Venclova, Eduardas Mieželaitis ir kiti (garsųjį, daina tapusį eilėraštį „Platusis Dniepras šniokščia ūžia“, kurį dvidešimt trejų metų poetas sukūrė Peterburge (1837 m.), išvertė Aleksys Churginas). Apie T. Ševčenkos ryšius su Lietuva yra rašęs Kostas Korsakas.

Lietuvoje leistas „Pasaulinės literatūros bibliotekos“ vienas tomų, pasirodęs 1988 m., skirtas garsiesiems Ukrainos literatūros korifėjams – Tarasui Ševčenkai, Ivanui Franko ir Lesiai Ukrainkai (1871–1913), kurį sudarė Birutė Masionienė.

Be minėtos literatūros, T. Ševčenkos vardas buvo garsintas ir jam skirtomis dienomis. Pirmą kartą Lietuvoje viešai Tarasas Ševčenka paminėtas 1914 m., minint poeto 100 -ąsias gimimo metines. Nepaisydama caro valdžios draudimų šį renginį organizavo lietuvių literatūros klasikė Julija Žymantienė – Žemaitė. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę ir 1928 m. įsikūrus Lietuvių – ukrainiečių draugijai Taraso Ševčenkos dienų šventė tapo tradicine. Apie jas rašė 1932 – 1935 m. leistas Lietuvių – ukrainiečių draugijos informacinis bukletas „Lietuvių – ukrainiečių draugijos žinios“. Ši tradicija buvo atgaivinta 1989 m.

VU Ševčenkos auditorija. 2006 m. gegužės 3–4 d. Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenka, darbo vizitu lankydamasis Vilniuje, kaip tik ir atidarė Taraso Ševčenkos auditoriją, liudydamas šio fakto istorinę svarbą.

Ukrainos ambasados Lietuvos Respublikoje – ambasadoriaus Boryso Klimčiuko, kultūros atašė Olenos Paryš – įrengtą auditoriją ir perduotą turtą: knygas, T. Ševčenkos bareljefą, ukrainietišką atributiką perėmė tuometinės Slavų filologijos katedros vedėja doc. dr. Jelena Konickaja. Ji katedrai vadovavo 2005–2006 m., kol reorganizuojant, 2006 m. Slavų filologijos katedra buvo sujungta su Rusų filologijos katedra ir pavadinta Slavistikos katedra. Tad ir dabar pagal susitarimą visi slavistikai (ne rusistikai) priklausantys daiktai prižiūrimi doc. dr. Jelenos Konickajos, kuri ir T. Ševčenkos auditorija nuoširdžiai rūpinasi.

2008 m. balandžio 9 d. Ukrainos ambasadoje doc. dr. Jelena Konickaja, „Mokslo Lietuvos“ redaktorius Gediminas Zemlickas, Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentė dr. Aldona Vasiliauskienė susitiko su laikinai einančio nepaprastojo ir įgaliotojo Ukrainos ambasadoriaus Lietuvai pareigas dr. Grigorijumi Nečeporenko, ambasadoriaus patarėju Olehu Lypskiu. Taraso Ševčenkos auditorijai ambasada kartu su Lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacija perdavė apie 80 knygų (55 knygos pažymėtos lietuvių, ukrainiečių istorikų asociacijos antspaudu, tai asociacijos dovana T. Ševčenkos auditorijai).

T. Ševčenkos auditorija pasipildė naujomis knygomis, kurios suteiks vertingų žinių Vilniaus universiteto studentams ir dėstytojams bei kitiems, besidomintiems ukrainistika.

Tęsinys kitame numeryje

Dėl vieno straipsnio „Lietuvos aide“

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Gintaro Valiukevičiaus straipsnio „Ar Lietuvos mokslas priėjo liepto galą?“ išspausdinto „Lietuvos aide“ šių metų nr. 193-202 nemaža dalis skirta kalbos mokslo tariamoms problemoms ir mano šios srities darbo „įvertinimui“.

Suprantama, kalbos mokslo problemos gali būti sprendžiamos tik šio mokslo duomenimis, kitų mokslo sričių faktai tegali turėti papildomos, pagalbinės reikšmės. Straipsnio autorius elgiasi atvirkščiai, todėl jo mintys kalbos klausimais tapo miglotos, sujauktos, vietomis net prieštaringos.

Matyt, norėta įtraukti mane į diskusiją. Bet to nebus. Kalbos mokslo klausimais diskutuoju tik lingvistiniais argumentais, o jų straipsnyje kaip ir nėra. Taigi diskusija beprasmiška.

Šios pastabos skelbiamos „Vorutoje“ po to, kai jų neišspausdino „Lietuvos aidas“.

Paminklas generolui Povilui Plechavičiui

Stasys GVILDYS, Kaunas

Gen. P. Plechavičiaus paminklas ir jo autorius Juozas Šlivinskas

2008 m. Spalio 4 d. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje, Kaune, labai iškilmingoje aplinkoje atidengtas ir pašventintas bronzinis paminklas legendiniam lietuvių tautos didvyriui generolui Povilui Plechavičiui. Paminklo autorius skulptorius Juozas Šlivinskas. Paminklas pastatytas už visuomenės suaukotas lėšas, iš kurių 75 procentai surinkti iš buvusių Lietuvos vietinės rinktinės karių savanorių pensijų. Teisėtai šie garbingo amžiaus veteranai didžiuojasi asmeniškai prisidėję savo pensijų lėšomis prie tautos didvyrio atminimo įamžinimo. Su dideliu dėkingumu jie gerbia Kauno miesto merijos vadovus, suteikusius galimybę šį paminklą pastatyti pačioje įžymiausioje vietoje šalia Nežinomojo kario kapo.

Paminklo atidengimo iškilmėse gausiai dalyvavo visuomenė, moksleiviai, šauliai, grupė Seimo narių, Krašto apsaugos ministras Juozas Olekas, Kauno įgulos kariai, grojo karo aviacijos orkestras. Įgulos bažnyčioje aukotos šv. Mišios. Iš bažnyčios uniformuotų buvusių Vietinės rinktinės karių veteranų eisena su vėliavomis aidint karinio orkestro maršui nužygiavo į Karo muziejaus sodelį, dalyvavo vėliavos pakėlimo ceremonijoje. Nuaidėjo karinis saliutas. Paminklą pašventino pirmasis Lietuvos kariuomenės kapelionas monsinjoras Alfonsas Svarinskas. Prakalbas sakė Krašto apsaugos ministras Juozas Olekas, Kauno miesto meras Rytis Kupčinskas, monsinjoras Alfonsas Svarinskas, keletas Seimo narių, Šaulių sąjungos vadas, generolo P. Plechavičiaus dukterėčia Alina Veigel, LVRKS vadovai bei kiti garbingi iškilmių dalyviai. Jų kalbose paminėti generolo Povilo Plechavičiaus nuopelnai Lietuvai. Iškilmėms vadovavo Kauno įgulos karininkai, jas vedė Kauno karininkų ramovės vadovas majoras Gediminas Reutas. Iškilmės buvo baigtos Karininkų ramovėje garbingų atstovų apdovanojimais bei kukliomis vaišėmis.

Autoriaus nuotr.

Atsiliepkite

Spaudai ruošiama knyga apie pogrindinę antisovietinę organizaciją „Geležinio Vilko Lietuvos partizanai“ (GVLP), veikusią 1940 m. spalio – 1941 m. birželio mėn. Alytaus apskrityje (centras – Daugai). Organizacijai priklausė iki 800 narių.

Prašyčiau atsiliepti buvusius GVLP aktyvistus ar jų šeimų narius. Būtų reikšminga gauti buvusių organizacijos narių nuotraukų, užrašyti prisiminimus apie GVLP veiklą.

Rašykite adresu: Gintarui Lučinskui, Jurgiškių g. 16-15, Alytus, LT-63141; mob. tel. nr. 8-614-70978; el. paštas: vidzgiris@gmail.com.

Laiškas redaktoriui

„Neregėta Lietuva“ – Trakų rajono bibliotekose

Gerb. Juozai Vercinkevičiau,

šią savaitę Trakų m. ir r. viešąsias bibliotekas pasiekė keturi fotoalbumai „Neregėta Lietuva“. Tai tik dalis iš 300 albumų, kuriuos padovanojau Lietuvos bibliotekoms.

2008 metų pradžioje buvo išleistas albumas „Neregėta Lietuva“. Didelio formato oro fotografijų knyga iškart tapo vienu iš populiariausių negrožinės literatūros leidinių. Albumo sėkmė įkvėpė tęsti ir vystyti „Neregėtos Lietuvos“ idėją, parodyti ir priminti visiems Lietuvos gyventojams ir svečiams, kokioje nuostabioje šalyje gyvename, paskatinti išsaugoti ją ateities kartoms.

Iniciatyva padovanoti kelis šimtus albumų bibliotekoms kilo norint sustiprinti meilę gimtajam kraštui. Norėčiau, kad šis albumas būtų kiekvienoje Lietuvos šeimoje. Kad ši svajonė bent iš dalies išsipildytų, nusprendžiau padovanoti kelis šimtus knygų Lietuvos bibliotekoms, kad miestuose ir miesteliuose gyvenantys žmonės galėtų pamatyti neregėtus Lietuvos vaizdus.

Jūsų dėmesiui pridedame fotoalbumo DVD. Tikimės, kad laikraščio „Voruta“ skaitytojams bus įdomu ir naudinga sužinoti apie tai, kad nuo šiol albumą „Neregėta Lietuva“ galima bus pavartyti greta namų esančioje bibliotekoje.

Pagarbiai
Marius JOVAIŠA

Nuo redakcijos

Redakcijos darbuotojų, taip pat skaitytojų vardu nuoširdžiai dėkojame garsiajam fotografui už puikią dovaną ir tuo pačiu rūpinimąsi Lietuvos gamtos ir kultūros paveldo populiarinimu pasaulyje.

Tauragė – 500 ekslibrisuose

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Atkelta iš 2 p.

Didelė gausa ekslibrisų yra sukurta ir išraižant linoleumą. Šis būdas populiarus ir pas mus, ir kitose šalyse. Dažniausiai darbai būna juodai balti, tačiau yra ir spalvotų. Kataloge pateikiami Povilo Šiaučiūno, Juozo Gecevičiaus, Juliuszo Szczęsny Baturos (Lenkija), Natalios Kuznetsovos iš Nižnyj Tagilo, Maurico Schvarzmano (Argentina) ir kitų sukurti ekslibrisai.

Užsienio dailininkų kūryboje nemažai randama architektūros, statinių, Vinco Kudirkos portretų ir kitokių improvizacijų. Be abejo, yra daug autorių, kurių sukurti kūrinėliai vienokiu ar kitokiu aspektu yra savotiškai įdomūs. Net dešimt dailininkų pateikė kompiuterinę ekslibrisų kūrybą. Žavėjo skoningi Henriko Ratkevičiaus, išradingi Alinos Tauterienės ekslibrisai, subtilus Gintaro Tauterio darbelis.

Pirmąją premiją laimėjo Juri Jakovenko iš Gardino (jau minėtas darbas), antrąją - Norbert Salzwedel (Vokietija), trečiąsias - Ona Šimaitytė-Račkauskienė ir Jurij Protsan (Ukraina). Padėkas gavo Juliusz Szczęsny Batura (Lenkija), Igor Bilykivski (Ukraina), Aria Komianou (Graikija), Plamenko Čengic (Kroatija), Jezy Rozanski (Lenkija), Arpad Šalamon (Slovėnija) ir lietuviai Alfonas Čepauskas (įvadinio straipsnio autorius), Algirdas Indrašius, Edmundas Mažrimas bei Henrikas Ratkevičius.

Įvairių šalių, skirtingų mokyklų sukurti ekslibrisai, pasklidę po pasaulį, parodas, rinkinius, egzistuos dešimtis metų, teiks informaciją apie Tauragėje gyvenančius ar gyvenusius žmones, jų profesijas, papročius, kūrybą, pomėgius ir platų gyvenimo spektrą. Istorikai bei kultūros tyrinėtojai atras buvusias institucijas, suvoks aplinką, sužinos įvykius, kurie buvo toje mūsų šalies vietoje.

Tauragėje sukomplektuota tarptautinė paroda pradėjo savo gyvenimą. Dailininkai ir rengėjai dovanojo po vieną originalą visiems sukurtų ekslibrisų asmenims ir institucijoms, kad galėtų panaudoti juos pagal paskirtį bei ilgam liktų prisiminimas apie neeilinį įvykį.

* Tarptautinis ekslibrisų konkursas: Tauragė – 500 / Sud. Edmundas Mažrimas. Tauragė, Tauragės rajono savivaldybė, 2007. - 32 p. : iliustr.

Antrojo pasaulinio karo istorija

Lietuvių policijos 257-asis batalionas

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 18

Sovietų partizanai (jų esą buvo apie 200) surengė kontrpuolimą ir privertė jungtinį vokiečių ir lietuvių dalinį pasitraukti. Kautynių metu žuvo kuopos eilinis Bronius Mulkis, eiliniui Aleksandrui Puskunigiui buvo sužeista dešinė ranka, taip pat žuvo 1 vokiečių žandaras ir dar 1 vokietis buvo sužeistas. 1943 m. vasario 14 d. prieš Čeremčicos kaimo partizanus buvo surengta antra baudžiamoji operacija. Joje dalyvavo reprezentacinė kuopa, 1-ji policijos kuopa, vokiečių žandarmerijos būrys, vadovaujamas kpt. Kühn ir aviacija (7 bombonešiai). Vokiečių lėktuvai (7 bombonešiai) ir policininkai kaimą sunaikino. Grįžtantys po operacijos policininkai partizanų buvo užpulti. Nedidelio susišaudymo metu 1 partizanas buvo nukautas. Partizanų veikimas šiame rajone keliems mėnesiams buvo sustabdytas.

Iš reprezentacinės policijos kuopos gyvenimo

Iš reprezentacinės policijos kuopos gyvenimo

1943 m. kovo pradžioje reprezentacinė kuopa išvyko iš Svyrių į Vilnių. Čia beveik dvi savaites kuopa ilsėjosi ir filmavosi kino kronikoje apie lietuvių karių kovas su bolševikais. 1943 m. kovo 15 d. kuopa atvyko į Eišiškes. Kiekvienas kuopos būrys apsigyveno atskirame namelyje. Eišiškių apylinkėse kuopa turėjo keletą nedidelių susidūrimų su sovietiniais partizanais ir keletą jų nukovė. Čia taip pat buvo sužeistas 1-jo būrio skyriaus vadas Bronius Grušauskas. Partizanai jį užpuolė, kai B. Grušauskas su kitais kariais gabeno kuopai maistą. 1943 m. gegužės pabaigoje reprezentacinė kuopa išvyko į Kauną, o iš ten birželio pradžioje į Rygą (Lielupę). Kuopa buvo naudojama taktiniams užsiėmimams karininkų kursuose. Kursuose tobulinosi įvairių laipsnių karininkai. 1943 m. liepos pabaigoje kuopa buvo sugrąžinta į Kauną ir apsistojo Žaliakalnio kareivinėse. Čia buvo įvykdyta kuopos ginklų ir kito turto inventorizacija. 1943 m. liepos 30 d. visą kuopą paleido atostogų iki 1943 m. rugpjūčio 15 d.

1943 m. rugsėjo 1 d. kuopa buvo išsiųsta į Rytų Lietuvą kovai su partizanais. Trumpam kuopa apsistojo Vosiūnų kaime (Švenčionių apskritis). Rugsėjo 13 d. prie Vosiūnų tilto kuopos atstovai susitiko su lietuviškai kalbančiais sovietinių partizanų parlamentarais. Pastarieji kvietė lietuvių karius pereiti pas partizanus, tačiau kuopos atstovai jų pasiūlymus atmetė. 1943 m. rugsėjo 26 d. kuopa kartu su vokiečių saugumo tarnyba (SD) dalyvavo žmonių rinkimo akcijoje darbams į Vokietiją Drūkšiuose. Šios akcijos rezultatai buvo menki, kadangi sugaudyti žmonės būriais pabėgdavo arba būdavo paleidžiami. Vokiečiams labiau rūpėjo prisiplėšti turto negu sugaudyti darbams žmones. 1943 m. rudenį keli kuopos kariai prie Vosiūnų kaimo susidūrė su partizanais. Lietuviai buvo priversti trauktis palikdami mūšio lauke sužeistą kareivį Joną Starodomskį.

1943 m. spalio 10 d. prasidėjo didelė operacija prieš partizanus Lietuvos-Baltarusijos pasienyje. Operacijoje dalyvavo ir reprezentacinė kuopa. Keletą dienų vokiečių lėktuvai bombardavo miškus ir kaimus. Baudžiamieji daliniai konfiskuodavo kaimiečių gyvulius ir kitą turtą, degino sodybas. Tačiau partizanai iš operacijos veiksmų rajono pasitraukė ir nuostolių nepatyrė. 1943 m. spalio 24 d. vokiečių majoras König, vadovavęs kovai su partizanais Šiaurės Rytų Lietuvoje, sukvietė policijos kuopų vadų pasitarimą Vidžiuose. Maj. König paskelbė Tvarkos policijos vado Lietuvoje įsakymą dėl reprezentacinės kuopos bei 1-os, 2-os ir 3-ios policijos kuopų sujungimo į naujai formuojamą 257-jį lietuvių policijos batalioną. Bataliono vadu buvo paskirtas kpt. V. Miliauskas. 1943 m. spalio 28 d. iš Vidžių grįžtančią reprezentacinę kuopą prie Švenčionių pasitiko kpt. V. Miliauskas. Jis pranešė kariams žinią apie paskyrimą 257-jo bataliono vadu. Reprezentacinės kuopos vadu laikinai buvo paskirtas j. ltn. Vincas Liauba. 1943 m. lapkričio pradžioje reprezentacinė kuopa atvyko į Biržų apskritį ir čia pradėjo košti miškus ieškodama partizanų. Lapkričio 6 d. įvyko susidūrimas su partizanais, jo metu buvo nukauti 5 partizanai ir žuvo 3 vokiečiai. Po operacijos kuopa sugrįžo į Nemunėlio Radviliškį, o už poros dienų į Biržus. Nuo lapkričio 18 d. toliau buvo vykdomos partizanų paieškos Utenos, Svėdasų, Tauragnų apylinkėse ir Šimonių girioje. Tačiau partizanų surasti šios operacijos metu nepavyko. Lapkričio 23 d. reprezentacinės kuopos būrys Šimonių apylinkėse nukovė 3 partizanus ir paėmė jų ginklus. 1943 m. gruodžio 3 d. reprezentacinė kuopa atvyko į Svyrius ir čia buvo įjungta į 257-jo bataliono sudėtį.

257-jo bataliono štabas buvo suformuotas 1943 m. lapkričio 19 d. Bataliono vado adjutantu buvo paskirtas j. ltn. Kazimieras Zaleskis. 1943 m. gruodžio 4 d. 257-sis batalionas buvo baigtas formuoti. Batalioną sudarė štabas, trys policijos kuopos ir reprezentacinė kuopa, pionierių ir ryšių būriai, ūkio būrys ir bataliono tvarstykla. Bataliono štabas su reprezentacine kuopa tuomet dislokavosi Svyriuose, 2-ji kuopa (buvusi 1-ji policijos kuopa) Konstantinave, 3-ji kuopa (buvusi 2-ji policijos kuopa) Šemetave, 4-ji kuopa (buvusi 3-ji policijos kuopa) Mikailiškėse. 1944 m. vasario mėnesį batalione tarnavo 433 kariai (įskaitant 18 karininkų ir puskarininkius). Kiekvieną kuopą sudarė trys šaulių būriai ir vienas sunkiųjų kulkosvaidžių būrys. Pilnos sudėtie kuopoje turėjo tarnauti 90 karių. Bataliono kariai buvo ginkluoti vokiškais, belgiškais ir čekiškais šautuvais, lengvaisiais kulkosvaidžiais (kiekviena kuopa turėjo 12 lengvųjų kulkosvaidžių), vokiškais ir rusiškais sunkiaisiais kulkosvaidžiais (kiekviena kuopa turėjo 4 sunk. kulk.), minosvaidžiais (kiekviena kuopa turėjo po 1 minosvaidį). 1944 m. liepos pabaigoje 257-sis batalionas buvo perginkluotas prancūziškais šautuvais ir lengvaisiais kulkosvaidžiais, o sunkieji kulkosvaidžiai buvo palikti tie patys. Be to, batalionas turėjo iš sovietinių partizanų atimtų ginklų.

Batalionui buvo priskirtas vokiečių ryšių karininkas su nedideliu štabu. Bataliono formavimo laikotarpiu ryšių karininku laikinai buvo kpt. Reininghaus. Vėliau ryšių karininku buvo paskirtas kpt. Kühn. Bataliono vado kpt. Miliausko santykiai su vokiečių ryšių karininku buvo normalūs.

Svyrių ir Švenčionių apskrityse veikė Fiodoro Markovo vadovaujama „Vorošilovo" vardo sovietinių partizanų brigada. Joje buvo apie 700-1000 kovotojų. 1943 metais šios brigados veikimas labai sustiprėjo, sovietiniai partizanai faktiškai kontroliavo Naručio ežero vakarines ir pietines apylinkes, sprogdindavo geležinkelius, užpuldinėjo atsparos punktus ir gyvenvietes, rengė pasalas keliuose, plėšdavo kaimų gyventojus ir trukdė derliaus nuėmimo darbus.

1944 m. balandžio mėnesį 257-jo bataliono 3-ji kuopa perėmė Dobrovlianų dvaro apsaugą iš 253-jo lietuvių policijos bataliono kuopos. 2-ji 257-jo bataliono kuopa įsirengė keletą didelių bunkerių Konstantinave. Bataliono 4-ji kuopa turėjo užduotį saugoti medinį tiltą per Nerį Mikailiškėse. Ši kuopa taip pat įsirengė bunkerius ir užtvaras. Bataliono 1-ji ir 3-ji kuopos gyveno tvirtuose pastatuose ir joms įsirengti bunkerius nebuvo reikalo. 3-ji kuopa 1944 m. kovo pradžioje buvo perkelta iš Šemetavo dvaro į Starlygi kaimą. Vos kuopai išvykus, sovietiniai partizanai sudegino mūrinį pastatą, kuriame gyveno 3-ji kuopa. 1944 m. balandžio mėn. 3-ji kuopa buvo perkelta saugoti Dobrovlianų dvarą. Svyrių apskrityje 257-jo bataliono padaliniai didesnio masto operacijų prieš partizanus nevykdė, kadangi tokioms operacijoms galėjo skirti ne daugiau kaip 200 karių (kiti kariai turėjo nuolatinius sargybos postus miesteliuose ir dvaruose). 1944 m. sausio mėn. partizanai keli kilometrai į pietus nuo Svyrių užpuolė vieną 1-os kuopos būrį, bet netekę 5 žuvusių ir vieno sužeisto (jis buvo paimtas į nelaisvę) buvo priversti atsitraukti. Lietuvių būrys nuostolių nepatyrė. 1944 m. sausio pabaigoje (sausio 23 d. ?) iš Šemetavo dvaro važiavusius bataliono 3-ios kuopos keturis karius užpuolė partizanai. Partizanai nukovė du kuopos karius, vežiką, vieną jaun. puskarininkį paėmė į nelaisvę (jam po kelių savaičių iš nelaisvės pavyko pabėgti), o ketvirtajam kuopos kariui pavyko pabėgti. Greičiausiai, šioje pasaloje žuvo jaun. pusk. Jonas Jakštas. Netrukus po šio įvykio kautynėse su partizanais buvo sužeistas ir pateko į nelaisvę 3-ios kuopos vadas ltn. Vladas Šlapelis, kuris buvo laikinai atsiųstas iš 1-jo lietuvių policijos bataliono. Dar vienas lietuvių karys partizanų buvo nukautas. 1944 m. kovo 21 d. bataliono 2-ji kuopa (vadas kpt. U.) prie Borysų kaimo susidūrė su partizanais. Mūšis buvo labai atkaklus ir truko apie tris valandas. Kuopai pavyko atremti partizanų puolimą. Mūšio metu 1-os kuopos kareivis buvo sužeistas, partizanų nuostoliai liko nežinomi, nes jie sužeistuosius nusitempė su savimi į mišką.

1944 m. balandžio 27 d. 3-ios kuopos vadas (kuopa tuomet stovėjo Starlygi kaime) viršilą Mikolą Januševičių su 11 karių nusiuntė į Nosovičių kaimą parvežti maisto. Pakeliui Šemetavo dvare pasiliko 6 kuopos kariai. Viršila M. Januševičius su penkiais vyrais važiavo toliau Janievičių kaimo kryptimi. Miške važiuojančius užpuolė partizanai. Kariai iššoko iš vežimo ir pradėjo atsišaudyti. Pasibaidę arkliai su šovinių atsargomis nulėkė tolyn. Susišaudymas truko apie 10 minučių, kol lietuviams baigėsi šoviniai. Viršila Mikolas Januševičius, Henrikas Krištaponis ir Stasys Januška buvo sužeisti. Partizanai sunkiai sužeistą Januševičių išrengė ir vietoje sušaudė. H. Krištaponis, S. Januška, A. Lapėnas ir K. Zamalis buvo paimti į nelaisvę. Belaisviai buvo nugabenti į Tarasievičių kaimą ir ištardyti. Čia partizanai buvo įsirengę akmeninius bunkerius. Partizanų sanitarė suteikė sužeistiems lietuviams pirmąją pagalbą. 1944 m. gegužės 30 d. K. Zamaliui iš partizanų nelaisvės pavyko pabėgti ir prisistatyti į kuopos dislokacijos vietą Starlygi kaime. Kitų belaisvių likimas nežinomas.

1944 m. gegužės pradžioje buvo pasiųstas 1-os kuopos skyrius į Dobrovlianus pranešti 3-iai kuopai įsakymą dėl dvaro apsaugos perdavimo latvių batalionui. Pakeliui miškelyje vykstančius kurjerius užpuolė partizanai. Lietuviai buvo priversti trauktis gerai matoma ir netinkama gynybai vietove. Pasitraukimo metu žuvo puskarininkis ir keturi kareiviai, vienas kareivis pateko į nelaisvę, o likusiems šešiems pavyko pabėgti. Partizanai paėmė vieną lengvąjį kulkosvaidį, 6 šautuvus ir 12 dviračių. Į nelaisvę patekusiam kariui po kelių dienų pavyko pabėgti ir prisijungti prie bataliono 1-os kuopos. Tikėtina, jog būtent šioje partizanų pasaloje žuvo bataliono kareiviai Bagdanavičius, Paulauskas,Užėnas ir Žalimas, Gilius ir Grušauskas buvo sužeisti, o Česlovas Berteška papuolė į nelaisvę. Po savaitės Berteškai pavyko pabėgti ir sugrįžti į savo kuopą.

Tęsinys kitame numeryje

Edukacinė kelionė Rytų Lietuvos mokytojams: dviejų tautų istorija vienija ir tautas, ir žmones

Jolanta VASILEVSKIENĖ,
Vilniaus r. Buivydiškių pradinės mokyklos mokytoja

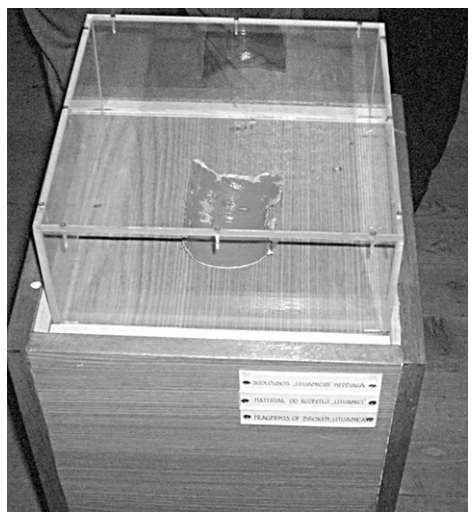
Kelionės dalyviai

Paminklas Žalgirio mūšiui atminti

Paminklinė lenta lakūnams Ščecine arkikatedroje

„Lituanikos“ fragmentas

Kiekvienos tautos istorija yra jos gyvavimo, kūrybos, jos įsitvirtinimo, savęs supratimo ir realizavimo pasaulio raidoje istorija. Čia tauta reiškiasi kaip civilizacijos subjektas, o valstybingumas yra viena šios raiškos sąlygų.

1009 metais šventojo Brunono krikšto misija pasiekė Lietuvą. Kvedlinburgo (Quedlinburg) – Harco kalnų papėdėje esančio Vokietijos miesto metraščiuose (Annales Quedlinburgenses) pirmą kartą buvo paminėtas Lietuvos vardas.

Artėja 2009-ieji – Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantieji metai. Ši svarbi valstybei sukaktis vienokiu ar kitokiu būdu paliečia kiekvieną Lietuvos pilietį. Gyvenimas globalizuotame pasaulyje kelia naujus iššūkius tiek atskiroms valstybėms, tiek ir jų piliečiams. Todėl dažnas savęs klausiame: kaip turime ugdyti jaunąją kartą, kad ji taptų aktyvi ir kūrybinga, kad mūsų jaunuomenė galėtų jaustis laimingais ir reikalingais savo šaliai piliečiais.

Minint Lietuvos tūkstantmetį Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės jau kelerius metus iš eilės organizuoja edukacines pažintines keliones-seminarus Rytų Lietuvos pedagogams. Kviečia į konferencijas, seminarus, kelia mokytojų kvalifikaciją. Departamento Tautinių mažumų skyriaus Lietuvos programos poskyrio vedėjo Alfonso Kairio teigimu, mūsų jaunajai kartai privalu padėti suprasti tūkstantmečio reikšmingumą ugdant jos savimonę, pilietiškumą, tautinį identitetą, pasididžiavimą savo šalies istoriniu paveldu, prisimenant iškilių žmonių pasiaukojimą ir žygdarbius garsinant Lietuvos vardą. Ir pirmiausia tai daryti turėtų mokytojas – žmogus, kuris susitinka su mažuoju Lietuvos piliečiu ir lydi jį pažinimo keliu.

Š. m. spalio 8-11 dienomis Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (TMID prie LRV) organizavo edukacinę pažintinę kelionę seminarą „Dviejų tautų istorija jungia ir tautas, ir žmones“ maršrutu Vilnius – Myslibužas – Pščelnikas - Ščecinas – Vilnius. Į kelionę-seminarą vyko Vilniaus apskrities, Ignalinos, Šalčininkų, Švenčionių, Trakų, Vilniaus rajonų, Visagino miesto 43 pedagogai ir švietimo skyrių darbuotojai.

Kirtus Lietuvos – Lenkijos sieną, kelionės seminaro dalyvius pasitiko Augustavo miestas. Paminėtina, kad iki Liublino unijos Augustavas buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje. 1561 m. gegužės 16 d. Žygimantas Augustas, suteikdamas Magdeburgo teises, pavadino miestelį Augustavu. Tačiau 1569 m. sieną tarp Lenkijos ir Lietuvos nustačius Netės upe Augustavas atiteko Lenkijai, nors miesto kapinės liko Lietuvos pusėje.

Lektorė, Švenčionių r. Švenčionėlių gimnazijos istorijos mokytoja Daiva Uzielienė skaitė paskaitą „Dviejų tautų istorija jungia ir tautas, ir žmones“, kurios metu apžvelgė mūsų šalies valstybingumo raidą, paminėjo įvairius istorinius faktus, reikšmingus ir Lietuvai, ir Lenkijai, atskleidė dviejų tautų reikšmingas sąsajas, turėjusias įtakos formuojantis Lietuvos ir Lenkijos valstybėms. Po paskaitos seminaro kelionės dalyviai dalyvavo diskusijoje.

Pirmos dienos vakaras mus pasitiko Brodnicoje. Lenkijos Kujavijos-Pamario vaivadijoje – tai vienas gražiausių Lenkijos miestų. Jį supa puiki gamta, nuostabūs kraštovaizdžiai. Brodnicoje išlikusios XIII a. kryžiuočių pilies liekanos su virš miesto iškilusiu bokštu. Trakų vidurinės mokyklos direktorius Marian Kuzborski patikino, kad Brodnicos muziejus bendradarbiauja su Trakų Salos pilies muziejumi. Trakiškiai ir miesto svečiai turėjo progą susipažinti su Brodnicos fotomeninkų paroda, demonstruota Trakų Salos pilies muziejuje.

Antrą kelionės dieną seminaro kelionės dalyviams buvo pristatytas naujas žinomo televizijos operatorius, Lietuvos žurnalistų sąjungos nario kauniečio Stasio Dargio drauge su Lietuvos aviacijos muziejaus bendradarbiu Jonu Čepu sukurtas dokumentinis filmas „Lituanicos“ didvyriai amžinai gyvi“. Dviejų valandų trukmės filme seminaro kelionės dalyviai susipažino su pateiktais daugybe faktų apie S. Dariaus ir S. Girėno gyvenimą ir jų skrydį per Atlantą. Filme įamžinti lakūnų artimųjų prisiminimai atskleidžia naujus bebaimių lakūnų gyvenimo epizodus. Buvęs Kauno Jablonskio vidurinės mokyklos mokytojas, dabar Obelių istorijos muziejaus vedėjas Andrius Dručkis prieš operatoriaus S. Dargio kamerą papasakojo, kaip pedagogas išsaugojo medinius ir bronzinius Atlanto nugalėtojų karstus, kuriuos sovietinė valdžia bandė sunaikinti. Archyvinius dokumentinius kadrus ir nuotraukas filmo kūrėjams pateikė Lietuvos aviacijos ir Vytauto Didžiojo karo muziejai. Kadangi dokumentinio S. Dargio filmo „Lituanicos“ didvyriai amžinai „gyvi“ premjera Kaune įvyko 2008-ųjų liepos 15-ąją – Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio per Atlantą 75-ųjų metinių proga, daugeliui kelionės seminaro dalyvių šis filmas dar nebuvo matytas.

Vakarą pasitikome Myslibuže, svetinguose Seserų vienuolių namuose. Atsigulėme su palinkėjimu „Lai Dievas mus saugo“. Ryte buvome pavaišinti gausiais pusryčiais, apdovanoti vienuolyno globėjų atvaizdu. Apie mūsų apsilankymą seserims primins atminimo dovanos, kurias įteikė Alfonsas Kairys, TMID prie LRV Tautinių mažumų skyriaus Rytų Lietuvos programos poskyrio vedėjas ir jau ne pirmą kelionę talkinanti Ona Ramanauskienė, Trakų r. Lentvario pradinės mokyklos direktorė.

Spalio 10 dieną Myslibuže (iki 1945 m. Soldinas, Vokietija) seminaro dalyvius pasitiko Ščecyno lietuvių draugijos pirmininkas Viktoras Buvelskis. Jo lydimi pasiekėme netoliese esantį Pščelniko kaimą. Čia, miško proskynoje, nuo 1934 m. Lietuvos valstybės rūpesčiu pastatytas paminklas lietuvių lakūnams Steponui Dariui ir Stasiui Girėnui, lėktuvu „Lituanica“ skridusiems iš Niujorko į Kauną. Prie paminklo padėjome iš Lietuvos atvežtų gėlių ir nulenkėme galvas prieš lakūnus, savo skrydžiu per Atlantą norėjusiems įrodyti pasauliui, kad Jaunoji Lietuva turi kilnių siekių žmonijos naudai. Tylos minute pagerbėme vyrus, prisidėjusius prie aviacijos tobulinimo ir prie didžių bandymų susisiekimo pažangai. Žvelgdami į nebylų paminklą suvokėme, jog šį skrydį jie aukojo Tėvynei... Apsilankėme S. Dariaus ir S. Girėno muziejuje, kuris yra pačiame Pščelniko kaime.

Myslibuže mūsų laukė susitikimas su S. Dariaus ir S. Girėno vardu pavadinto licėjaus mokiniais ir mokytojais. Mūsų pedagogų delegaciją pasitiko licėjaus direktorė Elžbieta Urbaniak, miesto meras Lešek Verucki, Myslibužo pavieto seniūnas Andrzej Potyra, Mislibužo mokyklų direktoriai. Apsilankėme licėjaus patalpose įrengtame muziejuje, klausėmės direktorės E. Urbaniak pasakojimo apie licėjaus mokinių užsidegimą renkant medžiagą muziejui, apie glaudų bendradarbiavimą su Kauno miesto S. Dariaus ir S. Girėno vidurine mokykla.

Tęsinys kitame numeryje

JAV Lietuvių bendruomenė remia Piliečių Santalką

JAV Lietuvių bendruomenė (LB) pasirašė paramos sutartį su Santalkos fondu, kurio tikslas - remti Piliečių Santalkos veiklą ir skatinti pilietiškumą Lietuvoje. Sutartį spalio 3 d. Vašingtone pasirašė JAV LB Krašto valdybos pirmininkas Vytautas Maciūnas ir Santalkos fondo valdybos narys, Santalkos Tarybos vicepirmininkas generolas Jonas Kronkaitis.

Paramos sutarties pasirašymo proga V. Maciūnas pareiškė, kad „JAV LB labai vertina Piliečių Santalkos veiklą, kuri siekia stiprinti piliečių orumą saugančios Lietuvos valstybės pamatus ir užtikrinti valdžios pilietinę priežiūrą. Todėl JAV LB Taryba savo rugsėjo mėnesio 26-28 dienomis Bostone įvykusioje sesijoje parėmė šios sutarties sudarymą. Tauta yra Lietuvos valstybės pagrindas, o brandūs piliečiai yra sėkmingos demokratijos būtinybė. JAV LB mielai tarpininkaus priimdama aukas iš JAV lietuvių, norinčių paremti Piliečių Santalkos veiklą Lietuvoje bei pilietinius projektus, tokius kaip Rinkis rimtai."

Įgyvendindami projektą „Rinkis rimtai," Santalkos savanoriai šį rudenį organizavo viešus kandidatų į Seimą debatus. Rugsėjo ir spalio mėnesiais bus surengta per 30 debatų įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose.

Gen. Jonas Kronkaitis, vienas iš Piliečių Santalkos steigėjų, džiaugėsi JAV LB sprendimu įsipareigoti Santalkos fondui ir pabrėžė, kad ši parama padės Santalkai stiprinti pilietines iniciatyvas Lietuvoje. „Patirtis rodo, kad esant pilietinei visuomenei, geriau dirba valdžios institucijos, sėkmingiau veikia ekonomika, žmonės labiau patenkinti savo gyvenimu, yra aktyvūs, visuomeniški ir tolerantiški. Šito siekia Piliečių Santalka Lietuvoje, kur dar sunkiai įveikiama korupcija, siauri grupiniai interesai, Konstitucijai prieštaraujantys veiksmai ir visuomenės abejingumas viešajam gyvenimui", - sakė J. Kronkaitis.

Piliečių Santalka – neformalus Lietuvos piliečių ir pilietiškų organizacijų tinklas, kuriam vadovauja pirmininkė Vaiva Žukienė, vicepirmininkai Darius Kuolys ir Jonas Kronkaitis.

Santalkos fondas yra pelno nesiekianti organizacija, kuri telkia lėšas Piliečių Santalkos veiklai remti. Fondui vadovauja Lietuvos Respublikos ambasadorė Kanadoje Gintė Damušytė.

Bernardinai.lt

GROŽINĖS LITERATŪROS KONKURSAS

„Draugo" 99-erių metų jubiliejaus proga romano konkurso kūrinių vertinimo komisija savo posėdyje 2008 metais rugpjūčio mėn. 21 d. Čikagoje, „Draugo" patalpose, iš konkursui atsiųstų septynių rankraščių premijuotinais pripažino šiuos du veikalus:

Bijūnėlio slapyvardžiu pasirašytą rankraštį „Pinklėse", kurio autorius yra Vytautas Čepliauskas ir Jono Jotvingio slapyvardžiu pasirašytą – „Bandito duktė", kurio autorius yra Kazimieras Burdulis.

Jiems skiriame po tūkstantį dolerių. Dviejų tūkstančių dolerių mecenatai yra Jim ir Gražina Liautaud.

Ypatingu pažymėtas buvo ne romano pobūdžio rankraštis „Baltojo kalno link", pasirašytas slapyvardžiu Oneta Lunskaja, autorė Angelė Šarlauskienė.

Kun. dr. Kęstutis A. Trimakas – komisijos pirmininkas
Dr. Dalia Cidzikaitė – komisijos sekretorė
Stasė Petersonienė – komisijos narė

Naujoje knygoje – dar neatskleistos Neries paslaptys

Neries regioninis parkas, bendradarbiaudamas su istoriku, baltų religijos ir mitologijos tyrėju Vykintu Vaitkevičiumi, išleido knygą „Neris tarp Vilniaus ir Kernavės".

Knygos leidimą rėmė Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, įgyvendinanti programą „Kultūros paveldas Neries tėkmėje".

„Knyga skirta plačiam skaitytojų ratui, visiems besidomintiems sudėtinga šio Lietuvos regiono istorija, gamtinėmis vertybėmis", - sakė Neries regioninio parko direktorė Audronė Žičkutė.

Leidinys gausiai iliustruotas senomis istorinėmis ir šiandienos nuotraukomis. Knygos sudarytojai siekė parodyti šios vietovės savitą veidą, pažvelgti į ją per laiko tėkmę, pradedant nuo seniausių laikų iki šių dienų, sudominti visuomenę ir mokslininkus dar neatskleistomis Neries paslaptimis. Remdamiesi naujausiais tyrinėjimais mokslininkai populiaria kalba nagrinėja kraštovaizdžio formavimosi ypatumus, Neries ir Vilijos pavadinimų kilmę, pristato akmens, bronzos ir geležies amžių paminklus: senovės gyvenvietes, piliakalnius, pilkapius. Knygoje daug dėmesio skirta su baltų religija ir mitologija susijusioms vertybėms, sakytinės kūrybos tradicijai, aptariami feodalinės žemėvaldos bruožai ir svarbiausi XIX Lietuvos istorijos įvykių atgarsiai Neries regioninio parko teritorijoje ir vietinių žmonių gyvenimo būde.

Pasak Audronės Žičkutės, Neries regioninio parko direkcija šiuo leidiniu siekia atkreipti visuomenės dėmesį ir į saugomų teritorijų vaidmenį puoselėjant regiono kultūrinį identitetą, ugdant patriotizmą bei pasididžiavimo jausmą savo krašto kultūriniais ir gamtiniais turtais.

Leidėjai šią knygą pristatys visuomenei spalio 23 d. 16 val. Nacionalinės UNESCO komisijos salėje (šv. Jono g. 11). Išsamesnė informacija teikiama tel. 8 686 18617.

Visuomenės informavimo skyrius
Pranešimą paskelbė
Marijona Varneckienė,
LR Aplinkos ministerija

Ukrainoje iškils paminklas kunigaikščiams Karijotaičiams

Podolės Kameneco (Ukraina) miesto valdžia nusprendė įamžinti miesto įkūrėjais laikomų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kunigaikščių Karijotaičių atminimą ir centrinėje miesto dalyje pastatyti paminklą. Šiame projekte aktyviai dalyvauja ir Lietuvos ambasada Ukrainoje, praneša Užsienio reikalų ministerija.

Karijotaičiai – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kunigaikščių giminė, gyvavusi XIV a. pirmoje pusėje – XV a. pradžioje.

Giminės pradininkas – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino sūnus Karijotas. Karijoto sūnūs Jurgis, Aleksandras, Teodoras ir Konstantinas 1363 metais Mėlynųjų Vandenų mūšyje padėjo Algirdui nugalėti Aukso Ordos kariuomenę ir už tai gavo iš jo valdyti Podolę tarp Dniestro ir Dniepro (dabartinės Ukrainos Ternopilio, Chmelnyckio ir Vinycios sritys).

Karijotaičiai Podolę valdė vaivadų teisėmis, gynė ją nuo mongolų-totorių antpuolių, statydino pilis ir miestus. Pasak istorikų, Karijotaičius vietos gyventojai rėmė ir laikė išvaduotojais iš mongolų-totorių valdžios.

www.delfi.lt

Pataisymas

„Vorutos" laikraštyje Nr. 19 prie straipsnio „Ar Seimo nariams reikia išmanyti istoriją?" fotošaržas iš J. Brazausko ir B. Makausko knygos „Lietuvos praeities puslapiai". Atsiprašome autoriaus ir skaitytojų!

Dėl mylimo **brolio SARAPINO** mirties nuoširdžiai užjaučiame „Vorutos" laikraščio redakcinės kolegijos narį dr. Kazį Napoleoną Kitkauską.

„Vorutos" laikraščio redakcijos darbuotojai

Reiškiame gilią užuojautą LKMA Akademikui, Tautos fondo Lietuvos atstovybės pirmininkui, dr. Kaziui Napaleonui Kitkauskui dėl mylimo **brolio SARAPINO** mirties.

JAV Tautos fondas ir Tautos fondo Lietuvos atstovybė

Mirus brangiam mūsų autoriui, talkininkui ir rėmėjui agronomui **Juliui BALČIAUSKUI**, nuoširdžiai užjaučiame jo šeimą ir artimuosius

Mažosios Lietuvos enciklopedijos rengimo grupė

„Voruta" parduodama

K110	Vilnius, Geležinkelio g. 16
K145	Vilnius, Konstitucijos pr. 12
K190	Vilnius, Gedimino pr. 7
K200	Vilnius, Gedimino pr. 13
K26	Vilnius, Sodų g. 22
K44	Vilnius, J.Lelevelio g. 2
K45	Vilnius, Gedimino pr. 19
K48	Vilnius, Gedimino pr. 2
K5	Vilnius, Sodų g. 22
K6	Vilnius, Gedimino pr. 44
K7	Vilnius, Gedimino pr. 31
K78	**Trakai,** Vytauto g. 90
K8	Vilnius, Gynėjų g. 1
K85	**Trakai,** Vytauto g. 37
K9	**Grigiškės** Kovo 11-osios g. 25a
K91	Vilnius, Geležinkelio g. 4
K369	**Klaipėda**, Taikos pr. 101
K236	**Kaunas,** Laisvės al./ Ožeškienės g.
K466	**Panevėžys,** Savanorių g. 5
K558	**Šiauliai,** Tilžės g. 109
K436	**Marijampolė,** Stoties g. 2
K400	**Alytus,** Jotvingių g. 10
K562	**Palanga,** Vytauto g. 94

Mieli skaitytojai,

Maloniai prašome visus laiškus, straipsnius, fotografijas siųsti el. paštu tokiu adresu
vorutosfondas@voruta.lt
Iš anksto dėkojame
Redakcija

Trakų žemė
Trakų rajono laikraštis „Trakų žemė"
priima reklamą, skelbimus, pranešimus, sveikinimus, užuojautas.
Kreiptis tel./faks..:
8 528 55331
8 528 512 66
mob. 8 605 19302
arba el.paštą
trakuzeme@voruta.lt
voruta@voruta.lt,
Naujoji g. 16, Trakai

Voruta
Visos prekių ženklo teisės saugomos

Prenumeratos indeksas 0135

Redakcinė kolegija:
Dr. Arūnas Bubnys, dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje

© **Voruta 2008.** Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta", yra VšĮ „Vorutos" fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devynioliktieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos" fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos" leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302 Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. **redaktorius@voruta.lt**
Spausdino AB spaustuvė „Titnagas", Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.

Laiškams: „Voruta", Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66
El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt**, voruta@voruta.lt
Interneto svetainė: http://www.voruta.lt

Redakcija: Aleksandras Adamkavičius (vyr. redaktoriaus pavaduotojas), Martynas Buivys, Albina Trečiokienė (buhalterė), Auksė Kekytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius